ДЗВОНИ

DZWONY

Nr. 4 LWÓW 1939

ЛІТЕРАТУРНО НАУКОВИЙ ЖУРНАЛ

Ч. 4

1939

ЛЬВІВ

В. ДЯДИНЮК

ДЗВОНИ

ЛІТЕРАТУРНО-НАУКОВИЙ МІСЯЧНИК

9-ий РІК ВИДАННЯ

DZWONY, literacko-naukowy miesięcznik, Nr. 4 za kwiecień r. 1939.

ЗМІСТ

4 (97)-го числа за квітень 1939. р.:

ПЕРЕДПЛАТА НА ДЗВОНИ ВИНОСИТЬ: Річно 15 зл. в передплаті, 18 зол. в післяплаті.
ЗА КОРДОНОМ: Річно 20 зол., або їх рівновартість у чужій валюті.
ПООДИНОКЕ ЧИСЛО коштує 1.80 зол., подвійне 2.50 зол.

WYDAJE WYDAWN. KOOP. „META". LWÓW, UL. JAPOŃSKA 7/II. REDAKTOR PETRO ISAJIW. DRUKARNIA NAUK. TOW. IM. SZEWCZENKI WE LWOWIE, CZARNIECKIEGO 26. TEL. 253-57.

ВИДАЄ ВИДАВН. КООП. „МЕТА". РЕДАКТОР ПЕТРО ІСАЇВ. ДРУКАРНЯ НАУК. Т-ВА ІМ. ШЕВЧЕНКА У ЛЬВОВІ, ЧАРНЕЦЬКОГО 26. ТЕЛ. 253-57.

АДР. РЕДАКЦІЇ Й АДМІНІСТРАЦІЇ: ЛЬВІВ, ЯПОНСЬКА Ч. 7/II. ТЕЛ. 294-56.
ЧЕКОВЕ КОНТО П. К. О. ч. 505.041. — ЧИСЛО ПОЧТ. РОЗРАХУНКУ 117.

Борис Лисянський.

НАШ ВЕЛИКДЕНЬ

„Христос Воскрес“ — лунає в небесах
І кличе радісно забуть життя скорботу...
А перед нами ще кривавий хресний шлях
На вкриту мороком далекую Голготу.

„Христос Воскрес“ — співає вся земля
В надхненні молодім весняного тремтіння...
А у думках зубчастий мур Кремля —
Емблєма мук, насильства і терпіння.

Несе весна природі ніжний дар,
Оздоблює її в зеленосяйні шати...
А в спогаді — недавніх днів кошмар,
А у думках — скривавлені Карпати.
. . . .

„Христос Воскрес“ — співають небеса,
Нагадують душі божественну офіру...
І вічна Правда, вічная Краса
Гартують в серці знов захитаную віру.

9. IV. 1939.

Роже Мартен дю Ґар

СМЕРТЬ БАТЬКА*

I

Коли ввечері перед виїздом до Швайцарії Антін прийшов попередити панну де Вез, що двадцять чотири години не буде його вдома, стара панна була така розгублена, що зовсім не звернула на нього уваги. Сиділа при своєму малому бюрку й від години томилася складанням реклямації в справі кошика ярини,

*) З твору Р. М. дю Ґара (Roger Martin du Gard) „Родина Тібо“ містимо тут вийняток, саме два розділи V. тому цієї родинної хроніки, що придбала авторові нагороду Нобля за 1937 рік.

Оскар Тібо, великий католицький діяч, незвичайно деспотична та тверда вдача, вмирає. Його син, лікар, Антін виїхав по свойого брата, що зник був з дому по дуже гострій перепалці з батьком і його від 3 років вважають за вмерлого, самогубця з вини батька. Але він живе й займається журналістикою. Панна де Вез, бабуся, веде дім пана Тібо, що боїться смерти; хоч йому нема рятунку, лікарі і син Антін впевняють його, що нові ліки йому поможуть. Одначе надходить криза.

що десь задівся між Мезон Ляффіт і Парижем. Роздразнена тим не могла думати про ніщо інше. Аж значно пізніше, як уже сяктак упоралася з тим листом, роздягнулася на супочинок і почала проказувати молитви, пригадала собі нагло якесь одно речення Антона: „...Прошу сказати сестрі Килині, що я повідомив доктора Терівіє і що він прибуде на кожен заклик". Тоді, не зважаючи на годину, а навіть не скінчивши молитов, щоб тільки якнайскоріш позбутися всякої відповідальности, пройшла крізь ціле мешкання, щоб поговорити з монахинею.

Доходила десята. В кімнаті пана Тібо електрика була погашена, а кімнату освітлював тільки жар вогню на ватрані, який підсичували, щоб очистити повітря. Був це засіб, що з кожним днем ставав конечніший, хоч і так годі було вбити ним квасні випари катаплязмів та гострий запах етеру, йодини або фенолю, чи вкінці затягальний ментолем запах заспокійного бальзаму, а понад усе вонь тіла в розкладі.

Хворий якраз зовсім не терпів і дрімав собі, постогнуючи та храпаючи. Вже від місяців він не спав, не зазнавав спокою істоти, що спить. Для нього сон не був уже втратою свідомости, тільки рядом коротких перерв у реєстрованню пропливального з хвилини в хвилину часу. Його кінчини піддавалися знечуленню, хоча мозок ані на хвилю не переставав творити відрубних образів, що в них безладно зарисовувалися відламки минулого життя. Це видовище збуджувало зацікавлення, немов хоровід споминів, а водночас томило, як змора.

Цього вечора сонливість не зуміла вирвати сонного з почуття немочі. Воно пригнітало його, змішувалося з привидами й дущало з кожною хвилиною, аж приневолило його нагло втекти від погоні через забудовання школи, почерез учнівську спальню, подвіря і каплицю аж на площу... І там перед статуєю св. Йосафата, при вході до ґімназії, звалився він на землю, закриваючи голову руками: тоді то та річ страшна й безіменна, що кружляла над ним стільки днів, впала нагло на нього з самого нутра темноти і, як уже мала його розторощити, він нагло розбуджений зірвався.

За параваном несамовитий блиск огарка освічував ріг кімнати, звичайно темний, а тепер дві тіні видовжувались там аж до стелі. Почув якийсь шепіт. Пізнав голос панни де Вез. Вже якось подібної ночі приходила закликати його, бо Яків... бо конвульсії... котра ж бо то дитина хора тепер? І котра ж бо то година?

До притомности довів його голос сестри Килини. Доходили до нього невиразні слова. Задержав віддих, наставив те вухо, що краще чуло...

Почув кілька невиразних силяб. „ ...Антін казав, що доктор повідомлений... Прийде негайно..."

Але ж ні, це ж він сам хорий! Отже пощо доктор?

Страшна річ знову зачала кружляти над ним. Чи може гірше йому? Що є на ділі? Чи він спав і зовсім не завважав, що з ним гірше? Серед ночі кличуть доктора! Він пропав! Умре!

І нагло все, про що він говорив — не вірючи в те все — як врочисто заповідав близьку свою смерть, приходить йому на думку, а його тіло вкривається потом.

Хоче кричати: — Ходіть сюди! Рятунку! Антоне! — але через горло продерлося ледве кілька звуків, та таких траґічних, що сестра Килина побігла до нього, перевертаючи параван, і запалила світло.

Зараз же подумала про наворот болів. Обличчя дідугана, усе восково-жовте, тепер пурпурове. Очі широко розкриті, круглі, уста не можуть вимовити ні слова.

Автім пан Тібо не звертає найменшої уваги на те, що діється довкруги нього. Його мозок, зайнятий без решти впертою думко, працює з немилосердною ясністю. В кількох секундах пробігає в думці історії своєї недуги: операція, кілька місяців відпочинку, наворот недуги, а потім ступневе погіршення і болі, що не піддаються лікам. Усі ті детайлі вяжуться разом і вкінці набирають властивого значення. Тепер, так, тепер нема вже найменшого сумніву. Якась пустка впихається раптово в те місце, де ще перед кількома хвилинами панувала спокійна певність, без якої нема як жити, а та пустка така несподівана, що з її появою зникає відразу всякий слід рівноваги духа. Навіть притомність так розвівається, що не можна над нічим застановитися. Думка людини так ексклюзивно живиться будуччиною, що в хвилині, коли сама можливість тієї будуччини зникає, коли кожна думка зударяється зо смертю, думання стає неможливе.

Руки недужого судорожно затискаються на простиралі. Страх його переслідує. Хотів би кричати, та не може. Почуває себе порошинкою, що її пірвав снігозвал. Ніяк не можна за щонебудь зачепитися: усе валиться, усе тоне враз із ним...

Врешті горло трохи відчиняється, страх пробиває собі крізь нього дорогу й вибухає криком жаху, що зараз же здавлений стихає.

Панна де Вез, не маючи спромоги випростувати своїх згорблених плечей, щоб поглянути, що діється, запищала:

— Добрий Боже, що ж то сталося? Що сталося, дорога сестро?

А коли монахиня не відповідає їй, вона втікає з кімнати.

Що робити? Кого закликати? Антона нема. Отець! Тільки отець Векар!

Служниці ще в кухні. Нічого не чули. Вже при перших словах старої панни, Адріяна робить знак хреста, але Кльотильда швидко зпинає на шиї шаль, хватає мошонку і ключ та вибігає.

II

Отець Векар мешкав при вулиці де Ґренель, близько архиєпископських бюр і був тепер управителем добродійних товариств дієцезії. Сидів ще при бюрку і працював.

За кілька хвилин таксівка Кльотильди завезла їх на Університетську вулицю. Панна де Вез вичікувала їх, скулена на кріселку в передпокою. Спершу священик не пізнав її, бо мала відкрите чоло, а волосся, зачесане взад, опадало сплетеною кіскою на нічний кафтаник.

— Ах, — заойкала — хай отець ідуть туди швидко... Щоб він так не боявся...

Склонився перед нею і не затримуючись увійшов до кімнати.

Пан Тібо скинув ковдру і хотів вискочити з ліжка, вирватися з тієї хати, кинутися в ніч, втікати перед страшною грозою. Відзискав голос і визивав:

— Батярки! Собаки! Дівки! Ах, ви корови! Ви . . . . .

Раптово його погляд впав на священика, ясно освітленого в відчинених дверях. Не виявив жадного здивування, тільки замовк на хвилю, щоб зараз крикнути:

— Не священика... Антона! Де є Антін?

Священик кинув капелюха на крісло і швидко підійшов до ліжка. Його лице, нерухоме, як усе, не виявляло й тепер великого зворушення, але піднесені руки й піввідчинені долоні вказували, як поквапно спішив з поміччю. Підійшов аж до ліжка і без слова, з великою простотою перехрестив пана Тібо, що дивився йому просто у вічі.

Серед глибокої тиші священик почав говорити:

— Отче наш, іже єси на небесіх, да святится імя Твоє, да прийдет царствіє Твоє, да будет воля Твоя, яко на небеси і на земли...

Пан Тібо перестав кидатися. Очі його блукали між священиком і сестрою. Уста зблідли, лице набрало вередливого виразу, наче в дитини, що зараз вибухне плачем. Голова кивалася з права на ліво і вкінці впала на подушку. Ступнево затихали його хлипання, подібні до злосливого сміху, аж зовсім втихли.

Священик підійшов до монахині.

— Чи в цій хвилі він терпить? — спитав, не підносячи голосу.

— Не дуже. Якраз я зробила застрик. Звичайно болі зачинаються аж по півночі.

— Добре. Прошу залишити нас самих. Але, — додав — хай сестра зателєфонує по лікаря. — Рухом рук наче говорив: — Сам не дам ради.

Сестра Килина й Адріяна вийшли без шелесту.

Здавалося, що пан Тібо заспокоївся. Поки прибув отець Векар, він запав у півсон. Але ті наглі, короткі хвилини несвідомости вривалися раптово, притомність верталася, недужого огортав ляк і по хвилях відпочинку зачинав він знову кидатися.

Священик інтуїтивно відгадав, що та хвилина відпочинку буде коротка і що треба її використати. Гаряча хвиля залила його лице: з усіх душпастирських обовязків завсіди найбільше боявся він нести релігійну потіху тим, що вмирають.

Підійшов до ліжка.

— Терпиш, мій друже... Переживаєш сувору хвилину... Не залишайся сам із собою, відчини серце своє Богові.

Пан Тібо відвернувся, вліпив у свого сповідника погляд такий вистрашений, що священик не міг його витримати і почав моргати. Але очі недужого вмить налилися сердитістю, ненавистю, погордою. Однак тільки на секунду: острах зараз же вернувся. Вираз жаху був тепер такий нестерпний, що священик мусів опустити повіки і відвернутися на хвилину в бік.

Умираючий дзвонив зубами й вистогнав:

— О-го-го... О-го-го... Боюся...

Священик вже опанувався.

— Я прийшов, щоб помогти тобі — сказав ніжно. — Молімся... Ясно усвідомім собі прияву Бога... Молімся разом, мій друже.

Пан Тібо перервав йому:

— Но! Дивіться, отче. Я... Я є... Я вже... — Не мав відваги глянути смерті у вічі й вимовити потрібне слово.

В темні кути кімнати кидав дивні погляди. Де ж тут шукати рятунку? Темнота довкруги нього ставала щораз густіша. Видав крик, що потряс тишиною й сповнив священика почуванням полекші, а потім кричав на цілий голос:

— Антоне! Де є Антін!

А коли священик зробив рукою якийсь неокреслений рух, сказав: — Дайте мені, отче, спокій!... Антоне!

Тоді священик змінив тактику. Випростувався, зболілим оком подивися на свого покаянника і рухом руки, таким урочистим, якби виганяв злого духа, перехрестив його ще раз.

Той спокій священика позбавив остаточно пана Тібо всякої рівноваги. Підвівся він на лікті, не зважаючи на біль, що йому роздирав стегна, й витягнув пястук.

— Злочинці! Лайдаки! — кричав. — І ти також зо своїми штучками!... Досить того! — А опісля додав з розпукою в голосі:

— Я вмру, чуєте, отче? Рятунку!

Священик стояв і дивився на нього та не перечив йому. І та його мовчанка добила старого, хоча ще перед хвилею неначе зо спокоєм приймав до відома, що стоїть на межі життя. Дрижав і чув, що опускають його сили, — не міг стримати навіть слини, що щедро стікала на бороду, повторив благальним тоном, наче б припускав, що священик його не чув чи може не розумів:

— Я вмру... Вмру...

Священик зідхнув, але не заперечив найменшим рухом. На його думку, правдиве милосердя не в тому, щоб вмиральникові підсувати безсенсовні вигадки, і що тоді, коли направду надходить остання година, одинокий лік на людський страх це

не — затаювати близьку смерть, перед якою упереджений прочуттям орґанізм стає дуба, — але навпаки, відважно глянути просто в її очі і прийняти її з покорою. Кілька хвилин помовчав, а потім зібрав усю свою відвагу й виразно сказав:

— А якщо б навіть так було, чи ж це причина, щоб так дуже боятися?

Старий, наче в лице вдарений, впав на подушки, стогнучи:

— О-го-го... О-го-го...

Кінець. Пірваний крутежем, волочений без милосердя, чув, що гине без рятунку, а останній проблиск свідомости послужив йому тільки на те, щоб могти ще краще приглянутися пустці, небуттю. Для інших смерть була звичайною думкою, зовсім безособовою, таким самим словом, як кожне інше. Для нього була вона чимсь, що саме діється, що якраз доконується. Смерть — це він сам. Широко розкритими очима, побільшеними страшним крутежем, бачить безодню, а дуже далеко за тією прірвою, що віддалює їх від себе, бачить лице священика, лице живучої людини — зовсім йому чужої. Він є сам, вилучений з усесвіту, сам один зо своїм жахом. Сам один паде на дно абсолютної самітности.

В тиші пролунав голос священика:

— Роздумуймо: Бог не хотів, щоб смерть впала на нас несподівано, ѧкѡ злодїй, наче злодій. Отже треба бути Йому вдячним за ту ласку, бо це правдива ласка — і то найбільша, що нею Бог може обдарити нас грішних, — така осторога на порозі вічного життя...

Пан Тібо чув ті речення неначе з дуже далека. Вони вдаряли в пустку, немов хвилі об скелі, й відбивалися від його мізку, скаменілого зо страху. Хвилину, з налогу, його думка шукала рятунку і пробувала зобразити собі Бога; але спроба та зараз таки заломилася. Вічне життя, Ласка, Бог — це слова незрозумілі вже, пусті звуки, що їх зовсім не можна міряти зо страшною дійсністю.

— Дякуймо Богові — виводив священик. — Благословенні ті, що їх Він видирає з оков їх власної волі, щоб получити їх зо своєю волею. Молімся, молімся разом, мій друже... Молімся з цілої душі, а Бог прибуде тобі з поміччю.

Пан Тібо відвернув голову. На дні його грози кипіла решта скажености. Якби тільки міг, то радо післав би на другий світ того священика. З уст продерлася йому богозневага:

— Бог? Що за Бог? І що то за поміч! Таж вкінці все те зовсім ідіотичне! А чи ж то не він спричинив те все?... — Зачав дуситися. — Отже як? Яка поміч?! — кричав скажено.

Бажання суперечки так дуже його засліпило, що він забув, що перед хвилиною його страх заперечив існування Бога. Вистогнав: — Ах, і як то Бог міг мені таке вчинити! — Священик покрутив головою:

— *Коли здається тобі, що ти дуже далеко від мене* — каже „Наслідування“ — *тоді часто я найближче тебе...*

Пан Тібо слухав і кілька секунд мовчав, а потім звернувся в сторону свого сповідника — тепер уже з виразом повним глибокого смутку — і благав:

— Отче, отче, зробіть щось, моліться... Це ж неможливе, скажіть, що неможливе... Не дайте мені вмерти.

Священик присунув крісло, сів і взяв спухлу руку недужого, на якій найменший дотик залишав блідий знак.

— Ах, — відізвався старець — побачите отче, що це є, як прийде черга й на вас!

Священик зідхнув:

— Ніхто не може сказати, що допуст цей мине його... Але я прошу милосердного Бога, щоб в годині смерти післав мені приятеля, що допоміг би мені зібрати думки, поки час.

Пан Тібо замкнув очі. Коли перед хвилею кидався, поздрапував струпи на плечах і вони пекли тепер, неначе б хто припікав його розпаленим залізом. Протягнувся і лежав без руху та й повторював що хвилі, затиснувши зуби: — О-го-го... О-го-го...

— Аджеж ви християнин, чи ж не так? — зачав священик дуже обережно і сумним голосом. — Ви ж добре знали, що це земне життя мусить скінчитися. Земля єси... Чи ви забули, що наше існування не від нас залежить? Бунтуєшся, друже, немов би обрабовано тебе з твоєї власности! А все таки знаєш, що Бог нам тільки позичив життя. В хвилині, коли може мусиш заплатити свій довг, яка ж невдячність торгуватися...

Пан Тібо відхилив повіки і кинув священикові погляд дуже гнівний. Опісля його очі поволі обійшли цілу кімнату, зупинилися на кожній речі, що її так добре бачили, хоч було напів темно. Були це його речі, що їх стільки літ він щодня бачив і щодня відновляв своє право власника.

— Покинути те все! — шептав. — Не хочу! — Потрясло ним раптове дрижання. Повторив: — Боюся...

Повний милосердя священик ще більш над ним похилився.

— Наш божественний Господь пізнав також муку конання і крівавий піт. І Він також одну хвилину, одну коротку хвилину, сумнівався про доброту свого Отця. Елі, Елі, ляма сабахтані?! Боже мій, Боже мій, чому ж Ти мене опустив?! Подумай, дорогий друже, чи нема між твоїми терпіннями і мукою Господньою зворушливої подібности? Але Ісус зараз же затопився знову в молитві і з жаром великої любови кликав: — Отче, ось мене маєш! Отче, вірю в Тебе! Отче, віддаюся Тобі! Твоя хай буде воля, не моя!

Священик почув під пальцями дрижання грубої руки. Замовк на хвилю, а потім говорив далі, не підносячи голосу:

— Чи ти подумав над тим, що від віків, від тисяч віків, бідне людство сповняє на цій землі своє призначення? — Зрозумів, що цей арґумент занадто загальниковий і не осягне своєї цілі. — Подумай тільки про свою родину, — поправився — про свого батька, діда, про прадідів, про всіх тих людей, до тебе подібних, що жили перед тобою, боролися, терпіли, вірили так,

як ти, а опісля усі, невідклично всі, в годині назначеній на Початку, верталися туди, звідкіля прийшли... **Возврати́сѧ ѿню́дѹже взѧ́тъ бы́сть, нѣ́что вре́менно є҆́сть...** Чи ж ця думка про загальний поворот на лоно Всемогутнього Отця не заспокоює тебе, друже дорогий?

— Так... але... ще не тепер! — зідхнув пан Тібо.

— Нарікаєш собі! А однак скільки то людей не зазнало того щастя, що тобі припало! Ти мав щастя дожити років, що їх мало хто доживає. Бог поблагословив тебе довгим життям, щоб ти мав час подумати над своїм спасенням.

Пан Тібо задрижав.

— Отче! — вимимрив — це таке страшне...

— Страшне, так. Але ти маєш менше, як хто інший, причин боятися, бо ти...

Недужий брутально вхопив назад руку.

— Ні! — сказав.

— Але ж так, так — священик добряче обстоював при своєму твердженні. — Я тебе бачив при праці. Ти все намагався ставити свою ціль понад земні добра. Ти боровся з нуждою, з моральним занепадом, в імя любови ближнього. Таке життя, як твоє, це життя чесної людини. Воно повинно супроводити тебе аж до смерти в повній вірі.

— Ні! — глухо повторив недужий. А коли священик знову пробував взяти його руку, рішуче вихопив її.

Слова священика дошкульно зранили його. Ні, він не піднісся понад земні добра. В тому він ошукував усіх. І священика також. І самого себе, майже все. Направду, він все посвячував, щоб запевнити собі пошану людей. Почування його були тільки низькі, низькі, низькі — але як він їх ховав! Еґоїзм, пустота. Хотів бути багатим, щоб могти наказувати! Любив остентаційну добродійність, щоб згортати похвали, щоб грати велику ролю! Бруди, позори, брехня — брехня!... Ах, як дуже хотів би змазати те все й зачати усе від початку, вдруге! Ах, як дуже соромився він тепер того життя чесної людини! Бачить врешті це існування таким, яким воно направду було. Запізно! Надійшов день порахунку.

— Християнин такий, як ти...

Пан Тібо вибухнув:

— Мовчіть, отче! Християнин? Ні! Я не християнин! Ціле своє життя... я хотів... Любов ближнього! Мовчіть, отче! Ніколи я не вмів любити! Ніколи! Ні, ніколи!

— Друже дорогий, друже... — говорив священик.

Сподівався, що пан Тібо зачне ще раз обвинувачувати себе, що штовхнув Якова до самогубства. Але ні: останніми днями ні разу не згадував про сина, що пропав. Тепер згадував тільки найдавніші випадки: пожирану амбіцією молодість, вхід у життя, перші відзначення, інколи заслуги спілого віку, але останні десять років зникнули вже в тінях сумерку.

Пан Тібо підніс руку, не зважаючи на біль.

— То твоя вина — закликав несподівано. — Чому ти мені нічого не говорив, як був ще час?

Але зараз же жаль випер гнів і з очей поплили йому сльози. Хлипав і здригався так, немов би сміявся.

Панотець похилився над ним.

— В кожному людському житті надходить день, година, хвилина, коли Бог зволить появитися в цілій своїй величі і несподівано витягає до нас руку. Це трапляється інколи по житті навіть безбожнім. Буває таке часом по довгому житті, яке всі вважали за християнське... Хто знає, мій друже, може саме нинішнього вечора Бог вперше простягає тобі руку?

Пан Тібо розплющив очі. В його втомленому мізку помішалася нагло рука Бога з рукою того живого священика, що сидить так близько. Підніс руку, щоб взяти ту долоню і задиханим голосом шептав:

— Що робити? Що робити?

Ті слова звучали тепер зовсім інакше: не було вже в них панічного страху перед смертю. Дзвеніло в них питання, на яке можна було дати відповідь, був то ще ляк, але вже повний каяття, ляк, що його розгрішення могло розвіяти.

Година Бога була близька.

Але для панотця була то година тяжча від усіх інших годин. Зібрав на хвилину думки, так як робив це на проповідниці, поки почав проповідь. Хоча того по собі не показав, закиди пана Тібо вразили його до живого. Який же на ділі був його вплив на ту вдачу, повну пихи, що віддалася його проводові вже від стільки років? Як сповнив він супроти неї свою повинність? Ще час, щоб направити похибки, і покаянника, і душпастиря. Треба полонити ту душу, що тепер так дрижить, і запровадити її назад до стіп Христа.

В тій хвилині його людський досвід підсунув йому побожний помисл:

— Якщо слід чого жалувати, — міркував — то не того, що твоє земне життя кінчається, але того, що не було воно таке, яке повинно було бути... Але якщо впродовж твого життя не все був ти будівним прикладом для інших, нехай бодай правдиво християнський кінець твій стане гарним прикладом! Нехай твоя постава в хвилині смерти стане взором, наукою для всіх, що тебе знали!

Недужий порушився і висунув руку з долоні священика. Та думка проникнула його цілого. Так! Щоб можна було сказати: — Оскар Тібо вмирав, як святий. — Зложив опухлі руки як найкраще міг і замкнув очі. Панотець бачив, як підборіддя недужого порушалося: просив він у Бога ласки прикладної смерти.

Те, що він в тій хвилі відчував, не було вже страхом, скоріш пригнобленням: він почував себе однією з тих нужденних, проминальних речей, а те милосердя над собою самим, що прийшло по вибухах страху, не було позбавлене приємности.

Панотець підвів голову.

— Святий Павло каже: — *Не будьте сумні, як ті, що не мають надії.* — Ти, дорогий друже, належиш саме до таких сумних. В такій важній хвилині, як теперішня, я бачу, що ти зовсім позбавлений надії. Забуваєш, що Бог це передусім твій Батько, а аж потім Суддя. Ображаєш свойого Батька, забуваєш про Його милосердя!

Недужий кинув священикові мутний погляд і зідхнув.

— Треба опануватися! — настоював панотець. — Тебе повинно наскрізь пронизати зрозуміння Божого милосердя. Подумай, що щире й повне каяття, відпущення, що його дістається в останній хвилині, згладжує гріхи цілого життя. Ти — сотворіння Бога. Чи ж Він сам не знає краще за нас, з якої то глини ми створені? Любить нас такими, які ми є, а ця певність повинна бути підставою найглибшої нашої відваги, нашого довіря. Так, *довіря.* Ціла тайна доброї смерти, дорогий друже, саме в тому слові. **На Тѧ, Гдⷭ҇и, оупова́хъ...** Довіря, віра в Бога, в Його доброту, в Його безконечне милосердя!

Священик мав звичку підкреслювати деякі слова тяжким і спокійним рухом руки. В тій хвилі підніс трохи руку і зробив напрасний і досить переконливий жест. Але в його монотонному доказуванні небагато було тепла, так як його не було й у тому нерозгадному обличчі з довгим носом. Важне було тільки те, щоб ті святі слова дали задовільний вислід самі собою. По стількох віках досвіду мали вони бути точно застосовані до тривоги аґонії, мали діяти скоро, безпосередньо, так як цього домагається такий великий страх і такий великий бунт.

Пан Тібо поник головою, підборіддям дотикав грудей. Потайки пронизало його нове почування, не таке вже ялове, як милосердя над самим собою, або розпука. Нові сльози поплили по його обличчі. Якась сила підносила його вже до Потуги, що потішає. Бажав уже тільки одного: віддатися їй, зрезиґнувати...

Нараз затиснув зуби: добре йому відомий біль полонив йому ногу від бедра аж по лидку. Перестав слухати священика, скорчився, незабаром прийшла полегша.

Панотець говорив далі: ...так як робить мандрівник, що вийшов на вершок гори, коли оглянеться поза себе, щоб зміряти довготу пройденої дороги. Який же нужденний вид, це життя людини! Невпинне вічне розпочинання тих самих зусиль в таких смішно тісних рамках! Сновигальні старання, нужденні радощі, прагнення щастя ніколи ненасичене, що завжди вертається! Чи може я пересаджую? Ось чим було твоє життя, дорогий друже. Навіть можу сказати: ось чим є кожне життя на цій землі! Чи ж таке існування може вдоволити Боже сотворіння? Чи є в ньому щось таке, за чим варта було б жалувати? Отже? До чого можна б так дуже привязатися? Кажи! Чи до того зболілого тіла, що невпинно заломлюється, до того жалюгідного тіла, що вже не в силі сповняти своїх обовязків і є зовсім безборонне перед терпіннями, перед заником, що поступає вперед?

Ах, згодімся з тим, що його дочасність це добродійство! То направду добродійство, коли був хто так довго його невільником його бранцем і коли вкінці можемо його відкинути, зісунути з себе, втекти з нього, покинути його на шляху, як зношену шмату!

Ці слова мали для вмиральника стільки безпосередности, тяжіли такою очевидністю, що сама думка про втечу всміхалася йому, якби обіцянка... Чим же вкінці була та солодість, що вже проникала його, як не новою, відмінною постаттю надії життя, одинокою, невідступною надією життя! Ця думка торкнула ум священика. Надія існування поза гробом, вічного життя в Бозі, так само конечна в годині смерти, як необхідна в житті надія, що будете жити в найближчій хвилині, яка надходить...

По короткій перерві панотець знову зачав:

— Звернім тепер очі до неба, дорогий друже! Коли ми вже оцінили, як маловарте те, що ти опускаєш, подивись тепер на те, що тебе чекає. Скінчилися поганенькі, дрібні справи, всяка нерівність, несправедливість! Скінчилися досвіди, зникає відповідальність! Минули щоденні похибки й хороводи докорів, що йдуть за ними! Кінчиться невпинне кидання грішника між добром і злом! Тепер ось чекає тебе спокій, постійність, найвищий лад, царство Боже! Покидаєш усе, що дочасне й слабе, щоб зглянути вкінці те, що тривале, вічне! Розумієш, дорогий мій друже? **Ѡста́ви привре́менная и҆ взы́щи ве́чная.** Ти боявся смерти. Уява показувала тобі щось страшного, якусь темряву, а тим часом зовсім навпаки, смерть християнина то ясносяйна перспектива! Це спокій, спокій відпочинку, спокій вічного відпочинку. Що я говорю! Це куди більше! Це розцвіт життя, це доконання едности в Бозі. **А҆́зъ є҆́смь воскресе́нїе и҆ живо́тъ...** Це не тільки визволення, сон, забуття, але пробудження, розцвіт! Вмерти, значить відродитися! Вмерти, це воскреснути до нового життя, до повної свідомости в благословенстві вибраних. Смерть, дорогий друже, це не тільки нагорода тихого вечора по дні праці: це вхід у ясність, у вічне сонце!

Пан Тібо лежав із заплющеними очима і робив все потакливий рух. По його лиці блукав усміх. Деякі години давнього життя, вийнятково ясні, світилися в його спогадах. Бачив себе ще зовсім малого навколішках при ліжку мами, — при тому ліжку, що на ньому лежить тепер, чекаючи смерти, — його дитячі рученята зложені в руках мами і ясного соняшнього літнього ранку проказує він свої молитви, а перед ними відчиняється для нього небо: — Любий Ісусе, Ти, що перебуваєш у раю... — Бачив себе в день першого Причастя, в каплиці, як дрижить він із зворушення перед чашою, що вперше зближалася до нього... Бачив себе навіть як нареченого, в день Зелених Свят, по богослужбі, серед півоній в городі в Дарнеталь... Всміхався до свіжости тих споминів. Забув про своє зболіле тіло.

Не тільки не боявся вже вмерти, але в тій хвилі непокоївся, що ще мусить жити, хоч би навіть не знати як коротко. Земне

повітря було для нього нестерпне. Ще трохи терпеливости й усе скінчиться навіки. Йому здавалося, що вкінці найшов правдиву точку тяжости, що находиться тепер у власному серці і що став остаточно собою. З цього зроджувався стан такої щасливости, якої ніколи досі не зазнав. А сили його видавалися йому такі порозкладані, розпорошені, наче б лежали порозкидувані довкола нього. Та що це його обходило! Не належав вже до них: була то решта земної істоти; почував себе на завжди відірваним від неї, а думка, що незабаром відірветься ще більш остаточно, зроджувала в нього одиноку радість, на яку ще спромагався.

Дух святий уносився над ним. Священик встав, щоб подякувати Богові. До його подяки долучувалась чисто людська гордість, задовілля адвоката, що виграв процес. І це збуджувало в ньому напереміну гордість і докори совісти. Але не було часу займатися самим собою: ось грішник мав саме стати перед Богом...

Похилив голову, заложив руки під підборіддя і з цілої душі голосно зачав молитися:

— О, Боже мій, ось надходить велика година! Лежу в поросі перед Тобою, Господи, Боже доброти, Отче милосердя, і благаю Тебе про найвищу з усіх ласк. Боже мій, ось моя година! Дай мені вмерти в Своїй любові! **Ѝзъ глꙋбинꙑ возвáхъ...** З глибин темряви, із дна безодні, де я дрижав зо стаху, **возвáхъ къ Тебѣ̀ Г҃и?** Господи, я кликав Тебе, кричав!.... Ось година моя!... Стою над берегом вічности Твоєї, щоб врешті побачити Тебе лице в лице, Боже Всемогутній! Зглянься на жаль мій, прийми молитву мою, не відкинь мене через негідність мою! Зверни на мене свій погляд, повний прощення! **На Тѧ̀, Г҃и, ᲂу҆повáхъ!** Тобі віддаюся, Тобі поручаюся... Ось година моя! Отче мій, Отче мій, не покидай мене!...

Наче відгомін, вмиральник повторив:

— Не покидай мене!

Запанувала довга мовчанка, опісля священик нахилився над ліжком:

— Завтра вранці принесу тобі святий єлей... А нині, дорогий друже, висповідайся, щоб я міг дати тобі розгрішення.

А коли пан Тібо, порушуючи спухлими губами, з незнаним досі жаром вимовив кілька речень, в яких не тільки було визнання хиб, як оголомшення глибокого каяття, похилений над ним панотець підніс руку і шептав розгрішальні слова:

А҆́зъ разрѣша́ю тѧ̀ ѿ всѣ́хъ грѣхѡ́въ твои́хъ во и҆́мѧ Ѻ҆ц҃а̀ и҆ С҃на и҆ С҃тагѡ Дх҃а. А҆ми́нъ...

Недужий мовчав. Його очі були розплющені — якби мали залишитися відчинені назавжди — з виразом ледве помітного запиту, а скоріш здивування, з якого променював такий великий спокій, що той старий, кональний чоловік став раптово подібний до пастелю, завішеного на стіні над лямпою, що зображував малого Яця.

Знаменито чув, як звільняються окови, що лучили його душу з цим світом, але з розкішшю сприймав почуття вичерпання свойого тіла, його крихкість. Був тепер тільки догасальним полумям, що дрижить, поки погасне. Життя плило вже без нього, так як пливе ріка без пливака, що вийшов з води на берег. Находився тепер не тільки поза життям, але майже поза смертю: підносився до неба повного такої надземної ясности, що її можна бачити в блакиті деяких літніх днів.

Стук до дверей.

Священик закінчив молитву знаком хреста і звернувся до дверей.

На порозі стояла сестра Килина: за нею ішов лікар, що якраз прибув.

— Прошу, прошу, хай собі отець не перешкоджають — сказав Терівіє, побачивши священика.

Панотець поглянув на сестру Килину і, відходячи на бік, шепнув:

— Прошу ввійти, пане докторе. Я скінчив.

Терівіє підійшов до свойого пацієнта. Думав, що, як усе, повинен мати вираз повний віри і сердешний тон.

— Що чувати? Що вам нині дошкулює? — Мала гарячка? Це направду наслідок нового серум!... — Затирав руки, чіхав бороду, покликувався на сестру. — Антін незабаром вернеться. Прошу зовсім не непокоїтися. Зараз буде краще... О, бачите, це серум...

Пан Тібо дивився нерухомими очима на ту людину, що брехала. Наївність тих доказів, яким стільки раз і як же охоче дозволяв присипляти себе, та вдавана свобода в говоренні, ті маскаради, усе те стало тепер прозоре. Немов пальцем дотикав до тих масок, проникав вкінці наскрізь ту понуру фарсу, що її грали перед ним від багатьох місяців. Чи справді Антін незабаром вернеться? Трудно ще в щонебудь вірити... Вкінці, що його те все обходить! Вже йому все одно. Навіть не дивується, що так ясно все відгадав. Всесвіт творить цілість, чужу, герметичну, в якій для нього, що вмирає, не було вже місця. Був сам. І так дуже сам, що навіть приявність Бога не сколочувала тієї самоти!

Неспостережно для нього самого замкнулися його повіки. Не журився вже, щоб відрізнити дійсність від марева. Западав в супокій, якийсь просто мельодійний. Дозволяв, щоб його оглядали, обстукували і зовсім тим не нетерпеливився; був безсилий, спокійний, неприявний — перебував уже деінде.

Переклав
Р. С. Кичун

Святослав Ольшенко-Вільха

НЕСКІНЧЕНА СОНАТА

Розцвілі пупянки вишень досягали своїми сніжними голівками парапету його вікна. Крізь відчинене вікно за кожним подувом вітру, що піднімав занавіску, в кімнату вливався ніжний запах вишневого квіту. Христіян, спершись на парапет, вдивлявся у сад, що пишно простелився під вікнами. З широко розплющеними зіницями стояв і ловив кожний порух заквітчаних гильок. Десь ген поза садом гуло місто глухо, придавлено. Передвечірній рух більшав. Сонце якимось холоднуватозлотим блиском дивилось ще з-поміж дерев і застигало яскравим золотом на шибках поблизьких домів.

— От і весна! Уся краса, що наповняє цей світ, зійшла тепер до нас — і ми її маємо, бачимо, одчуваємо. Ловимо кожний найменший шепіт, найніжніше здригнення й порух, і те все вбираємо в себе, живемо ним, ростемо, пучнявіємо, як ці липкі од соків брости! Жи-ве-мо!

— Ну, так! Весна має в собі дивний, таємний порух сил. Хоч щороку приходить — а ми її вітаємо завжди однаково — відповів втомлено його друг, Юрко, що сидів глибоко в фотелі під стіною.

— Одначе немає так дуже чим радіти й захоплюватися, бо цьогорічна весна спізнилась трохи! Хочу спитати тебе передусім, що думаєш робити цього літа? Чи твій контракт з Лінгартом важний ще й на цей рік? Чи виїдеш до Відня може?...

Христіян хитнув незрозуміло головою й далі дивився перед себе в сад.

— Чую, — почав глибоким голосом — що ця весна якась одмінна од тих, що були. Вона якась таємніша і солодша. Прийшла так пізно, але й швидче втіче, швидче доспіє, скоріше розбурхає душу й... піде. Вона принесе щось мені нового, вижиданого! Чую це!...

Останнє речення було кинене переконливо й бреніло в ухах Юрка настирливо за ввесь час тиші, що зацарила в кімнаті. Підсміхнувся ледве помітно й дивився уважно на Христіяна.

Низький, з велетенською головою, з якої чорне волосся за кожним подувом вітру злітало чорними повісмами на широко-склеплене чоло, виглядав на фоні вікна якось по-дітвацьки. Одне, що збивало цю злуду, — це був великий горб. Христіян був горбатий... У цьому горбі ховалась і вся його постать, що так різко відтиналась від вікна, за яким цвіла весна й пахли вишневі квіти. З цим горбом і велетенською головою робив кумедне враження ґнома із казки, що заблукався десь ізза семи гір і десяти рік, з борів у цю кімнату.

Це було й причиною, що Христіян виступав тільки в радіо. Розумів, що його постать — покруча на естраді, перед широкою авдиторією, зможе викликувати тільки... сміх. У чорних його очах таїлась ця пекельна свідомість каліцтва, а висновки з цього ховались у брижках міцно затиснених уст і передчасно поритого чола. Ні з ким не дружив, крім одного Юрка, що розумів його більше, ніж інші, що трактував його не як каліку-покруча, а як свойого друга. Жив самітний, здалеку од людського гамору й шуму, зако-

ханий у свою чарівну скрипку, з якої вичаровував найкращі, найсильніші почування.

Христіян був один із найздібніших та найулюбленіших скрипаків — віртуоз та композитор усіх світових радіостанцій. Тут, не бачений ніким із широких мас слухачів, перед однією тільки скриночкою мікрофону, творив для тих незнаних йому людей свої пісні. Співав їх на своїй зачарованій скрипці безпосередньо, не тривожений тисячами поглядів, що напевне, побачивши його, мали б стільки глуму до нього і його потворної постаті. Творив їм свої пісні, великі, як його каліцтво, сильні, як його завзяття й погорда для тих безіменних джигунів, ніжні, як пестощі його пальців на струнах скрипки...

— ..Це другий Паґаніні!... — писали про нього в пресі критики... — В ньому вичувається просто диявольська сила вислову й інтерпретації найніжніших почувань. Найширший діяпазон тремтіння людської душі — це його гра... Сміло можна назвати його другим Паґаніні.

— Сьогодні мусиш бути в десятій у Фільгармонії, бо йде твій концерт — почав Юрко, щоб перервати задовгу мовчанку.

— Це мабуть твій останній вже тут виступ цього року — продовжував. — Учора зустрічав я Вебера і він доконче хоче, щоб ти грав у нього, в Штокгольмі ще цієї осени!

— Не знаю! — неохоче кинув Христіян. Відійшов од вікна й проходжувався мовчки по кімнаті.

— Чого вони всі хочуть? — почав несподівано піднесеним голосом. — Ні дрібки часу не дадуть! У них тільки завжди гроші на приміті! Інтереси!

Замовк. Звечоріло. Блакитний сумерк насідав на занавіску вікна. Леґіт ворушив злегенька нею й нечутно залітав у кімнату.

Юрко піднявся з місця.

— Не забудь, сьогодні в десятій! — й, стібаючи свій тренч, подав Христіянові руку на прощання.

Було тихо. Тільки з коридора затихаючи лунали ще Юркові кроки. Христіян стояв довго серед кімнати, схрестивши долоні на грудях. Місто далеким гомоном нагадувало про себе, про своє життя, рух, радість і сльози...

Підійшов рвучко до піяніна, що на його плиті лежала скрипка. Підняв її набожно, обережно. Притулив до неї своє незугарне обличчя й заграв.

Мусів творити. Під закритими повіками діються несамовиті речі. — Очі під повіками розкриті широко болять, аж коле в мізку. В велетенському ритмі дика хуртовина зривається — ні, це не хуртовина, а найсвятіша тиша, глибока мовчанка, що родить її — музику. Могутня, велетенська, божественна музика вростає важкою ґранітною скалою у цю малу скрипку й придавлює важенно рамя, обличчя, тіло, його всього.

В сірому присмерку весняного вечора стояв, немов неформна брила, з розкуйовдженою чуприною над чолом, один, самотний серед цих чотирьох стін, з однією тільки своєю скрипкою, й творив. Творив нову пісню величі й болю, туги й вижидання. Заплющені повіки дрижали за кожним тоном. Рука то ніжно, то швидко, рвучко

посовувала смичком. Сильно затиснені уста, що тонкою, химерною лінією поклались на всю ширінь обличчя, надавали йому несамовитого вигляду.

Грав довго, довго. Обличчя викривлювалось в якісь страхітливі маски. Волосся розвіяне оточувало авреолею неземного сяйва його потворне обличчя. Великий горб здригався раз-у-раз, мов у судорожному плачі, і виростав із плечей, наче крило кажана. Закутаний у темряву, грав у ній, наче таємний дух, велику пісню, пісню свойого духа, життя і терпіння.

Пізно вже поклав скрипку й, натиснувши елєктричний контакт, кинувсь писати. Писав свою сонату. Довго вночі сидів Христіян і на білих картах паперу таємними чорними знаками записував свій біль, свою радість і сльози — свій твір. Твір, що мав дати йому славу, що позначити мав повну людину.

*

Вранці одержав Христіян цілий жмут листів... Юрко схвильований убіг у кімнату.

— Чому ти вчора не був у Фільгармонії? Лінгарт казився. Треба було щонайменше повідомити — а так, то вийшов скандал! Твою авдицію мусіли відкликувати. Зараз же десятки телєфонів пішло з запитами, чому не граєш.

— Там маєш з дирекції листа! — показав на великий урядовий коверт зо знаком Радієвої Управи.

Христіян мовчки роздер коверт. Дирекція виповідала йому контракт і працю. Не схвилювався. Усміхнувся блідо й, наче б нічого, перекидав далі стіс листів. Найшов між ними малого, пахучого якимись дивними парфумами листа. Зацікавився...

Юрко стояв побіч і здивовано дивився на нього. Обличчя Христіяна було ще поганіше, як звичайно. Під очі поклались великі тіні, а все обличчя покрилось попелястою барвою. Більше чітко й грубо вийшли на чолі глибокі брижі.

— Може ти хворий? — спитав Юрко.

— Ні! Я тільки трохи не спав. — Усміхнувся в його бік Христіян.

— Ходи, перейдемося трохи в парку — пропонував Юрко. — Воно й краще так. Там поговоримо дещо. Ходи!

— Не хочу — коротко відмовився. — Лиши мене самого! Зайди ввечері! — і подав Юркові руку.

Юрко здвигнув раменами. Не розумів цього всього. Вийшов збентежено.

Христіян розпечатав листа... Гострим, жіночим письмом стояло:

Маестро!

Скільки разів чула я Вашу музику, стільки й одкривала, що тільки завдяки Вам можна найти в житті якусь ціль, можна зрозуміти всю величність людського духа, невмирущість його хотінь і сподівань.

Прошу вірити мені, що в Вашій музиці найшла я саму себе й тепер розумію добре, що з призначення станули Ви мені на шляху. Напевне всміхнетеся, читаючи це від „незнайомої". Та я одкрити мушу Вам те, з чим ношусь понад три роки, що скривала в тайні

перед усіма, що й таїла перед Вами. — Я Вас люблю! Не можу довше вже мовчати. Не можу давити в собі це: — Кохаю Вас! Кидаю всякий конвенанс. Кохаю Вас так, як досі нікого... так, як Ви навчили мене своєю музикою. Те все, що мала Вам сказати! Прощаю! Ніля.

П. С. Прошу подати знак. Жду листа! Скритка п. 128.

Христіян перечитав ще раз... двічі... тричі... Так, стояло виразнісінько: — Кохаю Вас!

— Кохаю Вас! — шепнув до себе. Дивився бездумно перед себе. На плиті піяніна лежала розкинена його соната. Згорнув її набожно й заховав. Усміхнувся. В очах, що мрякою окутались, стояло тихе й сильне: — Кохаю Вас!

На білєті поспішно накреслив:

Хочу бачитись з Вами сьогодні в мене. Не можу йти нікуди. Вибачте! Може не випадає, але майте до мене довіря! Мушу бачитись з Вами сьогодні в 5-ій після полудня. Жду! Христіян.

Поклав адресу й вийшов у місто. Ходив алеями парку й у соняшньому світлі сновигався. Роздумував над чимось. Приставав побіля лавок і замріяно рисував палицею в поросі якісь знаки. Повз нього пройшли хлопець і дівчина, закохані, розмріяні, з блисками щастя в очах.

— Щасливі! — шепнув заздро. Та вмить заспокоївся. Всміхнувся.

— Теж буду щасливий! Є хтось, що ще мене кохає! — і знову розмріяно почав креслити свої фіґури на стежці.

*

В кімнату постукано. Не піднімаючись із фотеля попрохав. У кімнату ввійшла жінка. Висока, струнка білявка з фіялковими очима й розмріяними рожевими щічками. В голубому капелюсі з широким рондом. Внесла в кімнату з собою подих живої весни.

Христіян устав. Вклонився. Підійшов уважно, так якось, не повернувшися ні на крихітку. Вийшло по-чудацьки й штивно. Представився. Прохав сідати.

І знову подаючись взад швидко сів у фотель. Почали розмову. Ніля говорила багато й швидко. Раділа, що пізнала його. Уявляла собі трохи іншим. Христіян поволі оживлявся. Що раз вдивлявся в Нілені очі й розгублено, по-штубацьки опускав зір, коли очі його зустрілись із її. Зійшла балачка про його працю й творчість і тоді Ніля попрохала його так наївно й по-дітвацьки заграти їй щось. Христіян відмовлявся, але коли вона дуже почала налягати й збіралась устати, щоб подати йому скрипку — не піднімаючись узяв скрипку сам.

— Заграю Вам мою останню сонату, ще незакінчену. Вчора її створив — говорив, вдивляючись у неї.

— Назву її „Сонатою Щастя" і присвячу її Вам! Сьогодні..., може й зараз скінчу її!

Ніля радісно всміхнулась. Була така щаслива й вдячна. Охоче була б тоді його поцілувала, але він уже почав грати. Заплющила очі й потонула в музику.

Христіян грав сидячи. Та де далі, як звуки дужчали, як почування розливалось і на струнах оформлене дзвеніло, гриміло, било тисячами тонів, устав. Грав для Неї. Забув про все, що довкруги.

Грав свою нову пісню. Пісню про весну й свою велику душу, заковану в калічу постать.

Борвійні тони, що переливались найніжнішими запахами землі і квітів, співали про цю весну.

...вона йшла, бігла зальотно, наче молода панянка. Не оглядалась на те, що ще сніги довкола, що дерева безлисті шарудять свою дерев'яну смертну співанку зими. — Вона плила по зоряному небі з солоним вітром. Задержувалась біля вуглів людських осель і тоді — ринви дзвонили тонким переливом дитячу пісеньку втіхи.

...з далеких морів налітали грози й розколювали небо перуни в манісінькі стружки. Грім сколихував землю, що дрижала солодкомлійно. Падали сріблисті, росяні каплі й всякали в чорну, холодну землю, що од радости пучнявіла солодко, благодатно. З розхилених її скибок прозябали голосно ніжненькі паростні зеленої трави та квітів.

...ночами летіли кигикаючи перелетні птахи, а на деревах од пташиного ячання брунились клейки брости, що були ніжні, з мяким пушком, наче дитячі личка.

...І в цьому радісному гомоні й шумі потужним тоном зявився він... творець симфонії цих звуків — Христіян.

...ішов придавлено, немов прошак, волік важенні ноги, закутаний у рантух смутку, ішов один глейкими дорогами піль. Вітер розвівав його волосся, а дощ покривав чоло таємними борознами болю. Тінь, що тяглась за ним услід, була кумедною тінню покруча. серце, яке зрозуміло б моє, яке одчуло б мою душу, мою кров, що не ранити серця, ішов уперто вперед. Ішов назустріч йому — Господеві.

...задержався перед Його обличчям. Стояв нагий у світлі Найвищого без лахміття, без сліду свойого каліцтва, з велетенською душею, що обняла собою чотири сонця. Стояв і дивився Йому глибоко в очі, поклавши перед Його обличчя усе своє життя, наче квітку з заросеними пелюстками.

...стояв нагий, наче цей перший Адам, з чорними лисніючими очима, що глибоко заховали смуток і біль, з затисненими долонями, з випнятими грудьми стояв і розмовляв із Ним.

...оповідав про свою тугу й смуток, про своє серце, що держав у долонях і дарував Йому.

... — Дай мені щастя!! — кричав, — громом стогірним колов небо.

... — Дай мені любов! Велике кохання чоловіка! Дай мені серце, яке зрозуміло б моє, яке одчуло б мою душу, мою кров, що шалено гримить у мізку і співає Тобі хвалу! Дай! — Благаю!

... — Не можу йти вже сам! Не можу давати все завжди їм — тим людям! Собі благаю теж! Дай!

Скрипка гриміла прибоями тонів. Смичок, натисканий сильно, рвучко проскакував і вишарпував із струн душу.

І несподівано, коли могутнє, останнє „Дай!" ударило зо струн — Христіян одкрив очі.

Хтось крикнув... Так... хтось кричав... Чув виразно... Перед ним стояла Ніля. Обличчя її було, мов платок вишневого квіту. В очах таївся ляк, безмежний ляк і розпач...

— Ви горб... — і, не докінчуючи, вибігла з шаленим плачем з кімнати.

Хотів бігти за нею. Не міг. Стояв серед кімнати, наче обломаний кусень каменюки. Рука зо смичком звисла бездушно вділ. В очах, що горіли ще надхнінням, вродилась розпач.

Стояв довго... довго... За вікном цвіли вишні й гудіння бджіл нагадувало гамір міста.

Був сам... Знову сам, як і передтим, як усе життя... Скрипка відалась у бороду боляче. Не знімав її. Хотів, щоб дужче ще боліло, щоб боліло так, як у грудях те, що зовуть люди серцем.

Пройшли, здається, віки. Минали дні й ночі. Поволі без думки відложив скрипку. Поклав обличчя в долонях на клявіятуру піяніна. Був, наче дитина.

Було спокійно й тихо, тільки здалеку долітав гомін міста й весняний легіт.

*

Юрко застав Християна ввечері, як він, затуливши обличчя долонями, лежав важко на пімнятих картках сонати на піяніні.

Розбудив його з задуми. Затривожився.

— Чому сидиш так? Що з тобою? — питав тривожно. Глянув на Юрка розгублено, немов чужого бачив.

— Не знаю! — Так добре!

Юрко вихопив з-під його долонь картки, що пімняті лежали й на долівці. Згорнув.

— Устань! От і дивак із тебе! Підемо зараз у „Cafe Royal“, там стрінемо Вебера. Доконче хоче з тобою бачитись, і говорити. Вставай!

Майже підняв його. Поставив на ноги. Вбрав у пальто й капелюх і потягнув з собою.

Ішли мовчки. Юрко кликнув таксі. За декілька хвилин були вже в каварні. Тут ждав їх високий, огрядний, лисавий мужчина, біля пятьдесяти років, Вебер. Привітався щиро з Християном. При чорній каві почали розмову. Більше говорили Юрко й Вебер. Тільки коли треба було доконче відповісти, відповідав. Увесь час сидів, наче чужий.

— Хочу Вас заанґажувати до себе, до Штокгольму, пане Християне! — звернувся безпосередньо до нього.

— Маю враження, що не відмовитесь. Знаєте самі добре, що сьогодні, коли на вас покладається стільки надій, коли стільки людей жде від вас чогось нового, великого — не маєте ніякого права не зробити цього. Хто ж інший, як не ви, можете дати нам усім стільки великого, могутнього й сильного... Хто ж може дати стільки щастя й насолоди, як не Господень помазанник? — Ми хочемо щастя й великої музики від вас! Розумієте? — Й тому певно не відмовите мені!

Християн гірко всміхнувся.

— Слухай, — почав Юрко — таж ти сам нераз казав, що мрією твоєю давати їм цей напій богів, якого в тебе аж забагато.

Тебе ждуть. Ми ждем усі. А батьківщина? Понесеш її славу по всім усюдам!

Христіян мовчав. На чолі виступили глибоко брижі, уста затиснені міцно мовчали. Роздумував.

Устав од столика і, подаючи руку Веберові, сказав:

— Подумаю ще! Юрко дасть вам знати!

— Зайди до мене післязавтра — звернувся до Юрка. Хмуро вийшов.

Зайшов у свою кімнату. На піяніні лежала згорнена соната. Ходив довго, довго ступаючи важко, недбало.

Пізніше сів і почав писати в своїм дневнику. Писав усю ніч.

*

— Пана Христіяна немає! — звістив Юркові дверник.

— Залишив для вас ключ і прохав, щоб ви пішли до нього на гору! Поїхав кудись!

Юрко застав у кімнаті по давньому. Не було тільки скрипки. На столі лежав одкритий дневник Христіяна. Почав читати. Читав уважно...

А під кінець стояло:

... — і я глупий покруч, найгидкіший у світі, хотів її вязати з собою? Її, що мала в своїй постатті весну, що в очах ховала синяву норвезьких фйордів, а на устах рожевість яблуневого квіту? Я, покруч?... ...старий мрійник, що мріяв, що вона за „славу” проміняє свою юність і покохає мене — каліку?

...це був лише жарт, жарт долі, болісний жарт, про який я завжди памятав, а тоді забув. І забуття це помстилось. Я захотів бути теж по-людському щасливий — кохати когось і щоб мене кохали.

...Хто покохав її — музику, всією душею, не може кохати вже когось іншого. Хтось, хто ще до цього старий каліка. Аж тепер бачу цей глум, глум із самого себе. Весна ця вбила в мені всяку дрібку еґоїзму, всяке хотіння мати своє щастя...

...О, Боже, Боже дай сили перенести тягар життя! Не дай закрастися у душу злому демонові й скінчити з собою. Нехай це почування згубиться між зорями. А мені дай сили й твердости!...

...Коли спитаєш мене, яке має бути моє щастя, то відповім — в усякому випадку не таке, як думав я ще так недавно, не таке, як думають інші. Я мушу погодитися з усім. Мушу одкинути всі мрійництва. Розумію жах своєї хвороби. Коли б Вона мене насправді покохала, я був би найщасливішою людиною... та треба кинути ці думки. Нехай те, що в серці кровю накипіло, останеться на віки, нехай перетриває мене, мою нужденну зяву — нехай буде безсмертне. Нехай вона залишиться Безсмертною Любкою, що їй присвячені мої твори. Нехай залишиться навіки Беатрічею...

...Нехай нікого не тривожить те, про що говорю!.. те, що було, не вернеться уже ніколи. Я тільки раз один хотів перемінити порядок речей, раз хотів обманути долю... і болісно так переконався, що це не можна! Не можна!...

...Не можна бути мені чоловіком для себе, лише для других. Нема для мене щастя. Щастя є в моїй тільки штуці, в мені самім. Ніщо не може сковувати мене з життям. Я ввесь призначений для них!...

...Тільки я в своїй штуці можу розмовляти з Найвищим, можу дивитись без страху в Його обличчя, можу переливати Його слова в гримучі пісні. Можу говорити з ним і передавати їм те все, що Він говорить до мене. В собі завалив я земний Престіл, я віднайшов у собі, посвячуючи себе, нитку дальшого життя й тягнутиму за собою всіх — навіть тих, що впираються, що грають комедію і драму. Усіх, усіх...

...Моєю працею Молитва... молитвою — живу... чином я...

...В важких, нестерпних ночах, пролежаних перед Найвищим у покорі й поросі — родилась інколи розпач. Розпач мого каліцтва.

Пройшло, пройшло усе. Свідомість вибрання Богом і вона — музика не дали мені втонути в темну глибінь небуття...

— Духова сила — моя мораль і вона дає мені ту ясність і твердоту йти далі...

Те все, що мав я сказати. Моє щастя розбите — ні, не розбите, одкрите... більше... сильніше — моє щастя — музика, тони, що повними пригорщами кидаю їх їм. Іду до них знову. Вертаюсь. Нехай вони мають те, що в мене переливається пребагатим річищем — музику, Боже обявлення... іду до них. Мушу йти!

Сонату, що я хотів назвати „Сонатою щастя" передай Їй од мене. Вона не скінчена. Не треба їй закінчення.

Їду на село одпочити. За місяць вертаюсь. А потім? Потім у світ. Поїду з Вебером. Мене ждуть вони. Ждуть од мене щастя. Мушу їм його дати. Маю його в своїй скрипці, тонах, у собі. Маю його так багато в своїй штуці, в якій обявляється Він — Творець Найвищий...

Нові шляхи... Нове життя... Там ждуть мене тисячі!...

В. Майданський

ЖІНКА — ТРУНА*

Людина давня, дотеперішня, нинішня тривожилася на саму згадку про терпіння; тому єднала приємність і себелюбство з добром, одно брала за друге, досі поралася у цім неприроднім союзі й тягнула життя в неконсеквентних, отже й короткотривалих формах. Це ставало причиною їхнього сумерку на те, щоб зробити місце новим цивілізаціям, багатішим на актуальні вартості, щоб з черги і вони могли уступити і пропасти в історії, натрапивши на цивілізації ще багатші на нові добра. Ніодна не пробувала йти шляхом льоґіки. Життя минало в низинах менше чи більше приємного зла і менше чи більше приємного добра. Чоловік находив нові землі, літав немов птах у стратосферу, розбивав атоми, але обережно минав пустелю терпіння, не визволював творчої любови з домовини тривоги. Віра в те, що людина це тип боягуза, вперто, крізь довгі віки просякала у кров, і поволі перемінилася в інстинкт. Коли тих, що вміють найліпше лякати: ґеніяльних завойовників, перестануть

*) Це ІІ-ий розділ цікавої й сильно написаної книжки: Walenty Majdański: Giganci. Wyd. drugie. Wydawnictwo Księży Pallotynów. Warszawa, 1938, 8⁰, 275 str.

люди уважати за найбільших? Коли побачимо синтезу хреста і ентузіязму?

Сучасна грецько-римська цивілізація підо впливом страху перемінилася в суматоху неконсеквенцій. Є в ній місце на зло і добро в границях приємности, на людей, що живуть тільки нинішнім днем. Не знаючи будуччини, існує на те, щоб пропасти. Поправді ніхто не знає, що в ній добре, а що зле, бо це далеке від її основних підстав. Можна в ній перебувати не знаючи, пощо людина живе на світі, тож мають у ній право азилю і громадяни далекі від... цивілізації. Містить вона усі світогляди. Це льоґіка... вавилонської вежі. Здавалося б, що життя кристалізується в приємний еґоїзм, в приємне добро і зло. Але заклятий круг полохливости також скроплюють інколи злегка героїзмом на показ, а це тоді, коли герой певний, що про нього піде по людях розголос і слава. В протилежному випадку герой скаже: дякую за приємність. Іншими словами, коли вже „доконують" геройства — то в стилі кінових зірок. Це без сумніву геройство видовища. Іноді, коли нападає ворог, треба, щоб мільйони вибрали смерть. Тоді реклями-пропаґанда творить психозу, бо інакше боягузи не хотіли б масово й окремо вдавати героїв.

Існує сильна співзалежність між відвагою до добра і терпінням. Нема відваги там, де є вигода. Відвага не міститься в рамках приємности. Райдужне її царство посеред труду, а расове геройство там, де саме терпіння. Хто не знищить демона вигоди — не буде відважний. Невже знаємо, чим є хрест для людського поступу?

Боязливі цивілізації сходили на манівці, як тільки почали орґанізувати цілковито приємне життя. Гинули безповоротно, коли довели до загального бажання вигоди. Бо тоді маліло до краю число тих, що мали відвагу любити, до чого треба якнайбільшої готовости на терпіння. В часах сумерку, коли ісповіданням віри стає приємність, родиться особливша, наскрізь демаґоґічна культура, що легким, вигідним і приємним життям вбиває поступ, основно випалює відвагу творити добро посеред терпіння й перемінює життя у приємну погань. Та культура це культура вигоди, скажім докладніше, хоч з відразою: наскрізь демаґоґічна культура низького догоджування своїм забагам.

Знаємо шкідливість демаґоґії в політиці, але не розуміємо, що таке демаґоґія в культурі. Обявляється вона передусім в гіперсексуалізмі. Інакше й не може бути. Любити можемо тоді, коли йдемо назустріч нашому еґоїзмові. Коли того не робимо, прямуючи до вічної розкоші — тоді шукаємо її в тимчасовім житті тіла, де можемо бачити себе лише в розкоші половій і в вигоді, себто в засягу звірячого життя. Всякий альтруїзм є тоді снобізмом, позою: так, принесемо з себе жертву, якщо матимемо з цього щось „реальне". Нездара, нормальний член заляканої цивілізації, що не може рішитися, щоб сягнути по вічне життя, що невпинно хитається між добром і злом у терені приємного, спостерігає досить велику частину приємного зла в сексуальних переживаннях. Від тоді йде за ним, бо вони не вимагають зусиль, є легкі, а навіть дають ілюзію розкоші. Залякані як і стривожені люди, що за всяку ціну тікають від терпіння й бояться його щораз більше, що в приємнощах хочуть замкнути життя — мусять впровадити еротизм до усієї культури.

Якнайменше праці й терпіння, потоп в сексуалізмі — стає тоді засадою, тим більш, що культура пансексуальна силою своєї демаґоґії нищить з корінням усі прояви правдивої культури, бо людську свідомість заінтересовує так сильно сферою змислових приємнощів, що чоловік ні сам ні в гурті не має сили й відваги творити добрі діла, чого необхідним вислідом було б ентузіястичне терпіння або жертвенна, радісна фізична смерть.

Характеристичне, що рід, народ, держава, релігія розвивалися тим сильніше, чим дальше були від панеротизму. І навпаки: на кінці кожної загибальної цивілізації, конального народу чи одиниці, панував постійно вістун смерти: полова демаґоґія. Архитвір ґенія історії, грецька цивілізація, почала розпадатися в часі кількох поколінь, коли попала в сіти гіперсексуалізму.

Сучасний переріст сексуалізму стримує розвій культури, бо зменшує в новочасної людини до мінімум відвагу позаполової любови і стає прокльоном теперішности. Панеротизм це фальсифікат добра, докладно підроблена вартість життя: це найбільша, бо найподібніша до правди брехня, що зовсім вдоволяє часово живу частину людини: тіло. Таким робом роздвоює нас, дешевим коштом перемагає і таку скрізь сіє загладу — неначе живий ангел смерти.

Сила гіперсексуалізму в тому, що половий інстинкт реаґує цілою ґамою приємних вражінь на появу одного з його признак. Через те демаґоґічна культура має союзника в кожнім з нас. Атакуючи нас іззовні — має заздалегідь у людині-твердині половину залоги, що радо зложить зброю.

Таким чином можна годувати інстинкти збереження ґатунку крізь ціле життя тіла, впроваджуючи деяку різнородність подразнень, тримаючи людину в кліщах приємностей, не дозволяючи їй вийти поза їх межі і таким робом створюючи йому намістень щастя. На цій дорозі вдається загнати одиницю і цілі цивілізації в нетри змисловости. Аж дивно, що дух людський загруз на такій вузенькій пасмині. Як дивно, що з правила тут кінчалося все, що кінчалося безповоротно.

На вільну конкуренцію культур: правдивої і пансексуальної дозволити не можна, тому, що перша не має в людині такого сильного і явно-славного природного союзника, як культура вигоди, в половім інстинкті.

Інстинкт збереження ґатунку має помагати і приневолювати людину усією силою свойого демонізму, щоб визволював з себе почування синівства супроти Бога, щоб досконалив і виховував себе в межах подружжя. В подружжі інстинкт той це біольоґічна основа для душі у її прямуванні до щастя. Подруже життя це школа, де можна вивчитися найвищої любови Бога і любови ближнього в гармонії з любовою тіла. Тільки той, хто має ласку покликання, зуміє без подружжя позбутися самолюбства, потрапить перещепити любов себе самого на любов до Бога і до всіх людей. Без подружжя половий інстинкт це найгрізніший ворог поступу. Тому стовп культури — той, що одружився. Подружжя це реґулятор тієї частини культури життя, що міститься в межах еротичних приємностей.

Тому культура вигоди загрожує в першу чергу родині, а коли намагається бути консеквентною — то загрожує подружжю загалом,

бо остаточно прямує до того, щоб кожний жив з кожною, намагається наділити усіх якнайбільшою пайкою „дрижаків". Символ такого життя — дім розпусти, клясичний варстат культури вигоди. Цивілізації неконсеквенцій давали на схилку свойого існування власне такі типи публичних жінок і мужів та подібних до них... богів. Знаємо їх з часу аґонії Єгипту, Гелляди, Риму, Польщі... Але життя народів не йшло так далеко. Як таке не заіснувало б ані хвилини, бо культура приємнощів несе з собою смерть. Отже мусіло здійснювати також якесь добро. Бо всяка суспільність тримається жертвою, не розкішшю, а чистої жертви вчить родина; тож суспільність може існувати так довго, поки існує родина.

На загал цивілізації, що кружать між добром і злом в межах від максімум приємностей до мінімум терпінь, дають специфічний тип „культури" — подружжя демаґоґічне. Воно не має відваги здійснювати всього добра, що лежить в його можливостях, так як і ціла вигідна цивілізація, отже хоче уживати, а не мати дітей.

Коли в державі переважає число демаґоґічних подруж, вона безсумніву валиться. І навпаки: в парі з кожним заломанням життя йде зменшення числа культурних родин. Це зменшення було знаменне серед рішальних верств у Польщі в часі розборів. Останній польський король був старим парубком, що любив приємне життя, і нічого більше.

Культура вигоди розповсюднює передусім розпусту. Через те ослаблює гін до подружжя, а тим самим внеможливлює або сильно утруднює самовиховання багатьом жінкам як подругам і величезним масам мужчин як чоловікам. Але найвищий вицвіт тієї культури — це жінка-труна, мати трупів. Викликує вона рій жахливих неконсеквенцій, що від них сліпнуть очі.

Коли Ліндберґові пропала дитинка, цілий світ побивається, поліція гонить за злочинцями по цілім ґльобі: здавалося б, що дитина — то скарб XX. століття. Але в тім самім часі мільйонам матерів витинають з-під серця їхні немовлята і викидають на відходові місця. Ґльоб і його поліція мовчить. Хто має відвагу питати про душогубів безчисленних ройовищ дитячих трупів? Невже рятує їх Червоний Хрест котроїнебудь держави?

Наймодніша різня наших днів це лоно матері. Лікар там вбиває і далі залишається корисним членом... суспільности. Має численну клієнтелю, що відноситься до нього з... довірям. Служба „лікаря" невпинно виносить якісь останки в тайною закутаній посудині. Водночас міністерства освіти будують щораз кращі школи-палати для скарбу держав: для дітей. Але одночасно „поступові" педаґоґи мордують так само своїх дітей для вигоди, як і неучителі.

Сьогодні повно таких шпиталів, де на смітниках лежать щоденно теплі частини недавно випорених немовлят. Чому отці духовники з каплиць тих „шпиталів" не забирають Найсвятіших Тайн? Чому відправляють там Жертву Служби Божої? Навіщо велять монахиням доглядати „хорих"? Невже отці духовники признають побожність в границях... вигоди? Але, чи за іншими отцями станули б католицькі батьки? Чи батьки ці вірять у героїчну матір? Чи бойкотують шпиталі-різні? Чи переносяться до шпиталів направду католицьких... яких ще досі нема, а де приймали б тільки

матерів, що хочуть родити, не вбивати? Чейже лише таким чином могли б існувати окремі шпиталі злочину і шпиталі життя. Покищо є суматоха непослідовностей під закликами... святих.

Пацифізм прагне мира, любить життя тіл. Якщо справді його любить, чому промовчує всесвітню мільйонову масакру немовлят? Чому не кричить: j' accuse ?!*) Чому не скликує круціяти Червоних Хрестів цілого світу і не добуває безчисленних муравлищ немовлячих трупів з кльоак, смітників, каналів? Чому не відгородить для них цвинтарів, більших, ясна річ, від усіх побойовищ? Чому не ховає їх там же по-людськи? Чому немає руки, що здержала б вбивчі долоні, які ще нині затоплять лянцети в орґанізми живих у лонах людей, що рвуться до життя?

Ніде в підробленій культурі так яскраво не виступає перевага смерти над життям, як власне тут, де лоно життя родить... трупів. Жінка-домовина, родячи трупиків, виправдується, що „дати життя, а не забезпечити йому існовання — це злочин". Не може, нещасна, запевнити буття навіть тим, що породить. Але сама вмирати не хоче, дарма, що ніхто їй нічого не запевнює, бо в часах демаґоґічної культури усе танцює на вулькані, а непевність та тим загальніша, чим більше жінок-домовин.

Пані домовина, йдучи з чоловіком на прохід, веде собаку — замість сина, іноді дві собаки — замість синів, іноді три: як сильно зазначується материнський інстикт. Але та пані вище цінить звірята від людей. Тому вбиває дітей в лоні, ще поки дістануть очі, а псів годує. Більше собача, як людська. Особливий твір сексуальної культури. Чоловік, жінка і собака. Вже почали ховати собак на цвинтарах, а власну кров і плоть, роджену, — живцем вирвані немовлята — кидають до каналів, як непотріб в часах культури вигоди. Горе немовлятам, що хотіли б жити в народі приємности: видере їх собі з лона і вбє без милосердя мати-домовина. Чейже вже є дільниці без дітей, собачі дільниці.

Чоловік, жінка і собака. Готові вони з усією радістю годувати найкращі раси собак і затовкти кожну свою дитинку. Це вбивство покищо невелике: мільйони..., але коли культуру вигоди іcповідуватимуть всі родини, вишкрябуватимуть людей мільярдами. Собак може прибувати щораз більше і Виховних Ліґ та премудрих, пресубтельних педаґоґічних систем для дітей, що матимуть щастя втекти з кровожадних рук матері. Це, очевидно, неперешкоджає розвиватися Лідзі Націй, Товариствові Мира і Охорони Людини, як також вражливості матері-труни, такої ніжної і чуткої, що завжди буде мліти, як тільки побачить кров на виплеканих лапках собачки.

Чоловік, жінка і собака. Пані любить собаку, пані часто танцює, дбайливо обнажена, в міру сил гарна, чарівна, вирафіновано інтеліґентна, дарма, що недавно, майже нині казала зарізати свою дитинку. Танцююча труна має собаку, покинула її на хвилину. Чепурна пані і її расова собака далі творять цивілізацію.

Живі домовини роблять з надрів життя забаву змислів, гуляйполе і базар. Вичепурену панію вітає рій звеличників і ніколи не покидає її рій трупиків. Тамті спокусливо шепчуть: божеська, ті: домовина. Як довго триває маскарада-масакра, не надійде ні світанок,

*) Обвиняю.

ні день білий — для світу, а життя укладатиметься що якийсь час у дивні форми не тільки з попорених тілець, але і з попорених тіл дорослих, „старих", отже в кров, в моря крови. Бо духи вишкрябаних ненавистно матерями немовлят-трупиків викликують пімсту, немов би бажаючи, щоб вирятовані з погрому браття не кінчали інакше життя, тільки також у випарах крови — зішкрябувані з поверхні землі мільйонами гармат, хмарами ґазових отрут і мільярдами мікробів... війни.

Вулиця. Тут їх багацько. Виспортовані, стрункі, гнучкі, пахучі труни. Можна б думати, що цвинтарі вироїлися на села, міста і шкірять до нас усміх, кидають обіцяльні погляди, тими ж очима, що менше зальотно обхоплювали нівечені тільця власних немовлят. Можна б думати, що гроби рушили на... вулиці. Рухоме похоронне підприємство запевнює, що любить... веселощі, флірт, мужчин і собак, дарма, що життя так прибирає, як прибираються гробові хробаки.

Про нонсенси еротичної культури мало хто говорить. Хто боронить найбезборонніше з людей: немовля? Хто оповіщує хрестоносний похід проти найкровожаднішої істоти: матері-труни? Хто має на те відвагу? Яке ж це все згідне з такою людиною, що не любить свойого ближнього, тільки з ним числиться; тож хто має числитися з мордованим, безборонним дитятком, що не в силі чейже ні шкодити, ні нікого взаємно живцем... шкрябати?

Сексуальне виховання молоді повинно приготовляти до життя в культурнім подружжі і розвивати повну владу над половим інстинктом. Ясна річ, що всі ті зусилля і звязані з ними іноді й ґеніяльно зорґанізовані спроби небагато поможуть, якщо на поміч невеличким силам молоді в її боротьбі з розшалілим інстинктом не прийде підставовий засіб: Пресвята Евхаристія, а в Ній найчастіша злука молодих душ з Молодцем — Ісусом.

Сексуальне виховання, це неґативно — приготовання до терпеливости в сексуальному житті, а позитивно — приготовання від найранішої молодости до заложення виховної родини.

Культура пансексуальна, що не вчить терпіти, лише втікати перед тим, що тяжке, трудне, велить проти волі молоді шукати полових приємнощів на довго перед часом, коли вона може заключати подружжя, а тим викликує жахливу фізичну нужду вже в дитячім життті. Нужді тій не зарадить ніяке фізичне виховання, ні сонце, ні повітря, ні вода. Виховання повинно навчити, щоб молодь якнайдовше не марнувала безцінних скарбів, якими є власні розродчі сили. Бо то вони головно, не механічні вправи, розбудовують від нутра молодий тілесний орґанізм. Чистість піднесе расу. Вона — основа т. зв. „фізичного виховання", основа зовсім природної фізичної заправи. Заправу цю пройшов той, хто чисто й відважно провів молодість. Аж на цім підложжі можуть щось дати стадіони, олімпіяди, гри, легкоатлетика.

Досі ще назадницька культура вводить до фізичного виховання публичну... наготу, а тим позбавляє почуття сорому, цієї природної самооборони орґанізму перед надмірним знесиленням, наставляє до сексуального життя поза подружжям. Щоправда, підприємства через те мають більші доходи. На пляжах було б менше

мужчин, якщо б не голі жінки. І навпаки. Анальоґічно діється і в економії інших „спортів". Але це справи... гроша, еротизму, не — здоровля. Загально поширюючи безсоромність у фізичному вихованні, нищить культура вигоди додатні висліди тілесних вправ і доводить до того, що хто хоче бути спортовцем, цей мусить передусім позбутися... сорому. Чи ж основна спортова й легкоатлетична заправа це не — безсоромність?

Провідники урядів фізичного виховання, що орґанізуються в окремих державах нашої цивілізації, звертають усе своє знання і зручність на добре виведення вправ і прилюдних виступів, дарма, що таким чином звичаї і стрій спортовий нищать рештки сорому в молоді, а через пописи — в цілім народі. Хоч панове ці знають, що сексуальна чистота це основа фізичного розвитку — проте не мають відваги пропаґувати моральну чистоту між молодими людьми, ані в їх особистім житті, ані вводячи гідний стрій і гідні звичаї до спорту. Хоч вони ніби прямують до фізичної тугости — то бояться вимагати максімум моральної сили, необхідньої до найбільшої фізичної зручности. Де джерело страху у тих високих достойників? — В соромі перед... соромом. Уважають, що „добрий тон" велить... зовсім не соромитися... для... здоровля.

Яке це дивне, що світ видає мільярди на стадіони, а майже нічого на чистоту.

Яке це гідне уваги, що держава, голосна з оборони расової сили, знана скрізь з нахилу видавати далекосяглі рішення, дозволяє на найбільшу нечистоту в рамах стерилізації. Вона не сміє ні словом діткнути моральну розпусту, бо не має відваги домагатись повної моральної чистоти, щоб зміцнити тугість раси.

Яке це сумне, що спортові стадіони є небувалою досі в своїх розмірах всесвітньою пропаґандою живої порноґрафії, що вдається завжди — не завсіди ж рекорди.

Водночас гниє за життя на землі сто мільйонів полово недужих. Жахлива консеквенція. Волочить її за собою жахливо історія фізичного виховання. Ґеніяльні легкоатлети, геллени згинули з безсорому. Не помогли їм нічого славні олімпіяди. Рим голих ґлядіяторів також провалився. Здобули його чисті і сильні ґермани. Расу відродить непорочність і нічого більше в такім ступні.

Не саму расу — але й мистецтво. Бо воно — приємне добро, тож дуже піддається впливам гедоністичної культури. Не важко заінтересувати, прикути до різьби, танку, образу, повісти й фільми, коли вони надихані еротизмом. Хто дивиться, читає, застановляється — тим самим стає обсерватором, читачем і глядачем власного полового життя. Він більше як заінтересований, бо подразнений. Таке мистецтво не тільки зацікавлює, воно заторкує інстинкт, орґанізм і кров, чого не діє мистецтво направду культурне. Тому демаґоґічна краса зупиняє своїм еротизмом розвиток естетичних зацікавлень. Якщо законодавство не викорінює демаґоґії в мистецтві, то демаґоґія нищить основи справжнього мистецтва. Таке явище можна легко побачити в усіх ділянках культури. Сцени з піднятою одіжжю і ревія вбивають сучасний театр і драматичну творчість. Що більше, і опера зійшла на манівці, від коли стрижень її видовища творить балет, обчислений на половий комплекс публики. Ба-

лєт силою своєї демаґоґії затруює всі інші, хоч би й найблагородніші, враження. Варт приглянутися, як юрба реаґує на демаґоґічний балєт, а як на інші сцени.

„Шляґери" і „пісеньки" нищать справжню пісню і музику, ліцитуючи їх переперченим змістом. Танок вироджується, від коли його основою стало якнайвище і якнайширше підношення ніг в різнім ритмі. Усуньмо з нього і з модерної пісні погань, а залишиться ґімнастика ніг і горла, на що ледве чи хто без доплати подивиться. Тут теж джерело „анархічної фільми". Якщо б з її „зірок" не злітало одіння, якщо б її змісту не рятував трикутник і ноги — залишилися б меблі, нудьга і гарні... краєвиди. Тому, коли образ вже задуже томить „вічно тим самим" — рятують його... пляжовим додатком: ревією. Є в ній стільки мистецтва, що без сексуалізму розлетілася б вона на чотири вітри. Останніми часами почали шукати нових доріг у фільмовім мистецтві. Ці зусилля це ніщо інше, як намагання двигнути фільму з нудної змисловости.

Якщо йде про письменство, то автори-дебютанти асекуруються в цей спосіб перед всілякою демаґоґією, що читач дістає в руки такий сексуальний зміст, якого ще досі не було. Аж це запевнює їй: видавця, популярність і читачів.

Прийде час, коли цими гедоністичними розвагами займеться гиґієна, коли зо статистики побачить, як радощі пансексуальної культури нищать здоровля. Бо людський орґанізм має змогу споживати лише так багато розваг, скільки треба, щоб тіло було в згоді з душею в стані Ласки. Нічого не поможе чоловікові вигода, коли дразнитиме невпинно свій біольоґічний орґанізм, аж до фізичного знесилля, аж до руїни нервів, щоб тільки втихомирити протест сумління. Так тільки далі дре себе на шкамаття, це садизм супроти себе самого, це аскеза навиворіть. Не трудно доглянути, що веселість розбитої внутрі людини нагадує трохи могилу, що така людина скоріш вдає свою втіху. Найбільші коміки впадають тоді в мелянхолію, гумористи стріляють собі в лоб. Бо що більше тішаться, то ясніш бачуть свою нужду, прикриту маскою сміху. Справи не врятує ані евґеніка, ані расизм, бо ці науки тільки обмацують, досліджують... лушпинку людини, дивляться на наші орґанізми як на купу мяса, як на машину дідичних відрухів.

Демаґоґія тріюмфує в товариських звичаях, в радіо, в пресі і моді. Мало що вдаряє з такою силою в материнство і подружжя, як гнучка „лінія" і „вечірній" одяг. Але на правдиві герці дозволяє собі демаґоґія в пресі. Хто ж довів до популярности лубочну пресу, як не демаґоґія образів і друку? Це саме діється з „інспірованою" пресою, масонсько-жидівською, з її телєґрафічними аґенціями.

Власне цей рід преси невпинно забріхує цілий світ. Тоді злочинцям легше трясти світом; щоб люди знали те, чого нема; щоб людська свідомість танцювала загальний... танок фікції. Це ще один доказ, як мало можна довідатися з-поза себе. Часописи менше демаґоґічні, „помірковані", типові для підробленої культури, потраплять помістити на одній сторінці т. зв. акт, не прикритий ні меншим ні більшим листком, зате на іншій сторінці вміють перепачкувати коронацію чудотворної ікони з кардиналом, долучуючи, коли по-

щастить, розмову з прелатом, що не орієнтується в крутих пресових дорогах.

Отже що ж жде правдиву культуру в цивілізаціях неконсеквенції? Чейже завсіди більше людей читатиме демаґоґічну літературу, більшість підпиратиме демаґоґічне мистецтво: танок, музику, спів, творчість. Яка тоді доля зустріне в державі вигоди справді культурних: авторів, композиторів, режисерів, мистців і накладачів? Який дорібок, яка остаточна ціль культурного мистецтва, друкованого слова, ілюстрації? Чи без кінця треба буде рятувати субвенціями правдиве мистецтво, щоб не згинуло в конкуренції з мистецтвом демаґоґічним? Чи ж не краще було б усунути назадницьке мистецтво за поміччю культурного законодавства? Ледве чи на таку дорогу пішла б без застережень кожна держава. Ледве, чи схотіла б стати консеквентно в обороні добра. Чи увійшла б в річище льоґіки? Чи в цивілізації боягузів, що бояться чинити завжди добро, це можливе? Скоріш видумуватимуть надалі нові податки на рятунок культури, ніж усувати причини її занепаду.

Культура приємности робить своє і в засадничих інституціях національного героїзму: в арміях. Публична це тайна, що сексуалізм розкладає військо, що штаби докладають всіх зусиль, щоб поправити фізичний стан армії, але не тикають вояцького полового життя. Як відомо, венеричні хвороби десяткували під кінець світової війни непереможню німецьку армію. Кожний вояк, ясна річ, мусить мати щіточку до зубів, але чи він держиться чисто і гідно в сексуальнім житті — про те ніхто не питає, бо це не справа проводу, тільки вояків, справа „приватна". Ніодин ґенеральний штаб не має відваги домагатися безоглядної чистоти, цієї основи здоровля армії і вірности присязі. Водночас військова влада поборює шпигунство, яке процвітає тільки тому, що деякі вояки живуть в нечистоті і хочуть здобути на це гроші. Нездари, що не мають сил на самоопанування, ці слабі оферми мають здобувати держави та бути символом народньої тугости й здоровля. Невже оо. курати не могли б морально помогти невпинно зростальним кадрам заражених вояків? Здається, що так, якщо б мали відвагу поправити і старшин. Армії, тобто зорґанізоване здоровля народу й національний, панцирний героїзм — дадуть світові щойно вояки — ґіґанти в моральному огляді. Армії ті будуть вицвітом лицарської, цілковито консеквентної думки.

Гедоністична культура розкладає теж релігії. Ось чому є так багацько демаґоґічних конфесій, а тільки одна незалежна від вигоди: католицька Церква. Цікаве, що хто відпадає від Риму — цей більш чи менш іде на руку сфальшованій культурі. Майже ніяка єресь в рішучий спосіб не обмежує полового життя до моноґамічного подружжя, бо всі вони признають розводи.

Таким чином Церква — одинока гребля для демаґоґічної культури. Ось чому пансексуальна культура — головний ворог Церкви.

З правдивою культурою вяжеться творчість, що її проявляється в межах чистоти й непорочности. Тому Церква домагається від своїх священиків, щоб жили позасексуально, як непорочні мужі; тому своїм вірним визначує межі полового життя у доживотнім подружжі з однією особою; тому кожне відхилення від того сиґналі-

зує як гріх смерти, тому врешті рішуче осуджує усі прояви пансексуальної культури. Це все причина, чому Церква, як ніяка інша інституція, покликана співтворити правдиву культуру, знищити демаґоґічну, збудувати консеквентну цивілізацію, відродити чистим життям людські раси. Творець Церкви, Христос, був непорочний, непорочною також була Його Мати, непорочність — це основа, ударна й нагальна прикмета молоді будучих держав. Розродчі соки кружлятимуть у поколіннях молодих ґіґантів — не марнуватимуться — видосконалюючи їх ядерні, як сталь, тіла до вершків ідеалу евґеніки раси.

Переклав *Яр. Стирянський.*

Аркадій Животко

МОВНА БОРОТЬБА В ПРЕСІ КАРПАТСЬКОЇ УКРАЇНИ (1856—1938)

Початки періодичної преси Карпатської України, що хотіла служити інтересам місцевого українського населення, сягають другої половини минулого століття. Вяжуться вони з іменем І. Раковського, одного з членів т. зв. „поґодінської кольонії”, що довгий час провадила у Відні свою роботу за безпосереднім керівництвом аґента російського уряду, протоєрея М. Раєвського. Підо впливом галицького історика, найвиразнішого представника т. зв. москвофільства, Д. Зубрицького, І. Раковський в р. 1856. почав видавати у Будині часопис, призначений для населення б. Угорської Руси п. н. „Церковная Газета”. Виходив він накладом мадярського католицького Т-ва св. Стефана при найближчій участі в ньому російського православного священика о. В. Войтовського. Його напрям чи не найліпше характеризував свого часу пропаґатор словянської федерації на католицькому ґрунті, В. Терлецький, кажучи, що „из него (часопису) веяло духом православія и благорасположения к России”. Писали його російською мовою. Як ця мова могла виглядати в устах його редактора, а тим самим і на сторінках часопису, можна уявити собі на основі свідоцтва самого ж редактора І. Раковського. Надсилаючи Як. Головацькому перше число, Ів. Раковський вважав за потрібне зазначити в листі до нього таке: „Я признаюсь, — писав він — что сам совершенно не знаю русскаго языка”. Проте цей факт не спинив його, як редактора часопису, призначеного для населення б. Угорської Руси, редаґувати саме цією мовою, як також бути редактором інших часописів, ба навіть перекладачем на російську мову.

Не спиняв цей факт і його наступників, що прийшли пізніш. Був це наслідок тих багатьох чинників, що впливали на культурне життя представників інтеліґенції б. Угорської Руси. Серед тих чинників можна знайти до деякої міри ту традицію, що бере свій початок вже в кінці XVII. і в початках XIX. ст. та вяжеться в першу чергу з іменем Ів. Орлая та його побутом в Росії, а пізніш з іменами В. Кукольника, П. Лодія та ін., що їх в Росії гостинно прийняли. До тих чинників належить поширення т. зв. москвофільства в Га-

личині (Д. Зубрицький, Як. Головацький та ін.), акція російського проф. Поґодіна та протоієрея М. Раєвського (в його домі концентрувалася у Відні пропаґанда і фінансова підтримка панрусизму, що ширився під покришкою словянофільства), російський державний блиск і могутність російської армії, що їх побачило місцеве населення Угорської Руси, коли поборювали мадярське повстання, врешті розвиток російської культури, тоді коли цілковито здусили українське духове життя на українських землях під Росією.

Всі ці чинники і низка інших, менш помітних на перший погляд, вплинули на представників інтеліґенції б. Угорської Руси, щоб звязати долю свого народу з Росією, її мілітарною, державною силою, з її культурою, з її мовою. Тут сподівалися вони знайти ґрунт і допомогу в боротьбі з винародовлюванням, що його несла мадярська політика.

Та вже скоро почали показуватися наслідки того кроку, суперечного з усією природою поставленої мети. Відірвавшись від природного народнього ґрунту з його властивим побутом, з його мовою, цілим укладом життя, що найменше мали спільного з життям і культурою російського (русского) народу, місцева інтеліґенція, що далі, то все більш почала піддаватися впливам ближчої і сильнішої культури, до того ж культури упривілейованої, з якою саме хотіла боротися. Ті ж, що ще призналися до „руского" імени, опинилися в колі тих ідей і поглядів, що їх чи не найліпше можуть характеризувати слова редактора тогочасного часопису — „Карпат" (1873—1886), М. Гомичкова. Коли після відвідин Мих. Драгоманова б. Угорської Руси в австрійській пресі почали на нього нападати, вважав за потрібне виступити проти нього і М. Гомичков, пишучи на сторінках свого орґану, що — „г. Драгоманов хочет от нас, что бы мы писали языком слуг — но литература пишется везде для господинов"...

Кермуючись засадою, що її сформулював М. Гомичков, видавці та редактори починають заповнювати свої часописи тим дивним витвором, який вважають за мову „господинов". Була це мова російська (русска) з примішкою мадярських та церковно-словянських слів. Пізніш до тієї „мови" зрідка додавали кілька народніх слів. Все це створювало сприятливі умовини для різноманітніх мовних експериментів, спроб, фантазій авторів, для яких були цілковито чужі і байдужі закони мови, її розвиток, одностайність правописних форм. Було це, коротко кажучи, „язичіє". Починає панувати двокультурність. З одного боку — російщина, з другого — мадярщина. Дві мови для „господинов".

Незабаром почало це викликати серед народу Угор. Руси невдоволення, а ознаки того можна бачити в тих протестах, що почали зявлятися на сторінках окремих орґанів, та у виразному реаґуванні читачів в їх передплаті. Зявляються протести в таких часописах, як „Свѣт" (1867—1871), „Новый Свѣт", тощо. Вже по році існування „Свѣту", коли кількість його передплатників на 1868. р. впала з 410 до 200, один дописувач (Верховинець) так пояснює той факт в ч. I.: „Перша причина упадку „Свѣту" — в очах публики нашої — пише він — це мабуть „письменний язык". Мабуть „Свѣт" пише мовою незрозумілою публиці, письменники його самовільно

вибирають слова, вислови, слоги зо словарів, і не вживають мови, якою говоримо, чи слів, які кожний читач розуміти може без словаря"... А далі пояснює, що розуміє під чужою, незрозумілою мовою. — „Публика — наша хоче, щоб писати „по нашому", без цифрованих слів, без московських слогів"... „Нащо — продовжує — маємо шукати чогось в чужині, доки не орієнтуємось дома. Ходимо по Москві, по Кулікових полях, а дома горить нам власна будова... ані від Дона, ані від Кулікова ніхто не прийде гасити". Зрештою, по році в тому ж часописі знаходимо таку характеристику мовного питання: — „Не маємо нічого для свого простого народу і хочемо славитися літературою, цьому народові неприступною! Творимо з літератури монополь для декількох людей, а народ залишаємо там, де давніше був — при невіжестві" (1869. ч. 33).

Не менш виразно пише в тому ж напрямі дописувач „Нового Свѣту" в ч. ч. 2., 3., 4. за 1871. р. за підписом —о.— „...у нас — каже він — один тільки відламок освічених людей вважає за потрібне користуватися... мовою російської літератури; простий народ, а також і незмірно більша частина нашої інтеліґенції в жадному разі того не бажають".

Що це були думки не тільки окремих осіб, показує факт, про який той же дописувач пише: „Скарги, що напливають з усіх сторін мукачівської єпархії, щодо „подвопросного дѣла", можуть переконати нас в тому цілком". Зрештою, запитує: „Для чого нам відмовлятися від свого і раболіпно „привернутися" до чужого, хоч і „сродственого"?

Але преса на всі ці докази і думки, а навіть протести залишилася глухою. Не мала сил вирватися з ланцюгів мови „господинов", що скували її живу думку. Аж наприкінці 1890. р. можна помітити перший проблиск визволу. Було ним — рішення Т-ва Вас. Великого видавати часопис народньою мовою. Тим часописом стала „Наука", що почала виходити з 1897. р. Спершу пробує вона визволитися від мадяризмів, а в початках 1900. р. поборює вже і впливи російської та церковно-словянської мови. Становище „Науки" в тому часі з національного боку можна схарактеризувати словами „Угрорусина" в одному з її чисел, де він доводить, що назва „українець" це нічого нового для русинів. „Ви маєте знати, — пише він — же велика розлука єсть между народом великоруським и малоруським. То не я маю доказувати, то доказує білий світ. То дуже давно доказала історія" (1904. р., ч. 20). Таке становище відбилося і на мові часопису. Редакція що далі, то все більш вживає живої народньої мови та друкує на сторінках свого часопису новіші твори української літератури. 1907. р. вона вже стверджує, що молодь дійшла до переконання, що „не треба нам великорущини, но нужно нам писати по нашому милому малоруському язику". Еволюціонуючи перед світовою війною, „Наука" почала вже завойовувати симпатії широких кол. Скидаючи з себе помалу все неприродне і чуже народові, наближувалася вона до української літературної мови, вживаючи етимольоґічного правопису.

Був це часопис, яким кермував о. Августин Волошин, о. Вас. Гаджеґа та інші ближчі співробітники, як В. Желтвай, І. Демян, тощо.

До перевороту на б. Угорській Русі виходило 13 часописів. З них 4 — мадярською мовою. Решта — так званим „язичієм" і тільки „Наука", як ми вже згадали, орієнтувалася на українську мову. Під час перевороту в р. р. 1918—1919, отже від розпаду Австро-Угорщини до часу, коли б. Угорська Русь прилучилась до Чехословацької Республіки під назвою „Підкарпатська Русь", виходила „Наука", що з 1. січня 1919. р. прибрала назву „Руська Країна", змінивши її у вересні того ж року на попередню назву, а крім того тижневик „Руська Правда", що пізніш почала зватися „Русько-Країнська Правда" подібно як „Урядові извіщеня Русько-Країнського Комісаріяту".

Наскільки „Наука" та „Руська Країна" намагалися бути, якмога, совісними супроти своїх читачів щодо мови, настільки в „Руській Правді" вражає неохайність, неуцтво і безграмотність. При всьому тому сторінки її заповнювало гостро вороже наставлення супроти всього, що українське. Був це речник совітсько-комуністичної влади з явними симпатіями до совітської Росії, яка саме тоді провадила запеклу війну з Українською Народньою Республікою.

Як виглядала „мова" на сторінках того часопису, можна бачити хоч би з таких зразків. Так наприклад у числі з 1. червня 1919. р. читаємо:

„Новий союз Републичного Совету. — В Росіи Центральное Советкомисарство великое собрание держав. В Петербург и 1-го юнія появилися ківети Украйнски, Летски, Літвански і Біл-Руськи. И сем ківети общій Россіом: што они твердий союз хотят между републичной совети"...

Або там же:

„Републичной Совет Россійскій, нужному держе аби еднородное провадѣніе удѣлѣм военским фінанціяльнім, жилѣзрицким и ужитким подобним дѣлѣ".

Таких зразків можна навести безліч. Характеризують вони з одного боку той культурний рівень, на якому стояли провідники того часопису, а з другого їх фактичне національне обличчя, звернене в бік совітської Москви, як заклятого ворога українського народу і його визвольних змагань.

Коли Карпатська Україна приєдналася до Чехословацької Республіки, періодична преса починає розвиватися. Розвиток її можна бачити хоч би з таких даних, що обіймають собою 15 років та показують її стан в 1935 р. (разом з Пряшівщиною):

Виходило за той час (1919—1934 р. р.) всього 118 часописів в мовах:

українській	39	(етимольоґічним і фонетичним правописом)
язичієм	16	
російській, або великорускій .	15	
мадярській	31	(з них суспільно-політичного характеру, головно газет — 26)
чеській	10	
жидівській	2	
в двох мовах	5	

В році 1935. було 64 назви в мовах:

українській	18	
великоруській-російській . .	11	
язичієм	7	
(на населення в 62%)		
мадярській	24	(на 15,23% населення)
чеській	3	(на 4,17% населення)
жидівській	2	(на 12,72% населення)
в двох мовах	2	

В наступних роках різких відмін не помітно. Звертає на себе увагу кількість мадярських часописів. Щодо переваги українських часописів над мадярськими впродовж 15 років треба мати на увазі одну з основних рис, що характеризують вартість і силу того чи іншого пресового орґану. Це постійність видання. Тоді як мадярська преса за увесь час цю постійність більш-менш зберігала, чим творила традицію та міцніше звязувалася із своїми читачами, українска преса того часу, за вийнятком одного-двох орґанів, переважно була непостійна, а тим самим і відірвана від маси читачів. Приблизно те ж саме можна сказати і про пресу, що виходила язичієм. Починає виходити якийсь часопис українською мовою і незабаром зникає. На його місце зявляється новий, що так само скоро кінчає своє існування, на його місце — третій і так далі. Створювалася таким чином більша кількість назв, але губився звязок з читачами, а тим самим і вплив. До всього того ще треба додати, що мадярська преса мала свої денники, і то переважно постійні. Українська ж спромоглася на свій денник аж в останньому, 1938. р.

Зрештою, програма преси. На 31 часописів мадярська преса мала за той час 26 суспільно-політичних часописів, тоді як українська мала таких на 39 назв тільки 12. Отже коли 83% всієї мадярської преси впливало політично на свого читача, українська обмежувалася тільки до 12% таких часописів.

Аж останні роки змінюють корисніше відсоток української суспільно-політичної преси.

Становище української преси по приєднанню Карпатської України до Чехословацької Республіки основується на погляді, що народ Карпатської України творить етноґрафічну цілість з українським народом в Галичині і на Наддніпрянщині. Таке становище вказав авторитет науки, як Академія Наук та праці окремих учених, українців і чужинців, а серед них Т. Масарика, проф. Полівки, російського вченого А. Петрова та багатьох інших.

Українські часописи всіх політичних напрямків невідхильно йшли завжди по лінії, що її виразно зазначили наукові авторитети, маючи перед собою єдине завдання — культурне піднесення свого народу та його політичне виховання для боротьби за своє державноправне становище. Були це такі орґани, як „Українське Слово", „Свобода", „Земля і Воля", „Нова Свобода", „Народня Сила", „Поступ", „Пробоєм", „Карпатська Правда" та ін.

Погляд всіх тих орґанів щодо української мови найвиразніше сформулував „Вперед", коли ввели плєбісцит в справі навчальної

мови в школах. Рішуче заявився він проти плєбісциту, бо справу навчальної мови не вирішує аґітація та демаґоґія, тільки наука. „Наука ж вже те питання давно вирішила і ми твердо стоїмо на становищі наукової правди: мова підкарпатського населення — українська (малоруська) й дітей у школах мають учити рідною мовою".

Проти становища української преси виразно і гостро виступили оборонці „русского литературного языка", признаючи його за „общерусский". Спираються вони на терміні, що його вживає місцева людність на означення свого національного імени — „руський". Термін цей свідомо ототожнюють з терміном „русский" — великоруський, російський. При тому іґнорують вони і свідомо затаюють історично правдиве значення терміну „руський", „малоруський" чи „український". Це продовження традиції І. Раковського, А. Добрянського, галицького москвофільського історика Д. Зубрицького та ін. в минулому столітті.

Методикою, якою той напрям користується, чи не найліпше характеризує меморандум в мовній справі до Президента Ч. С. Р. з 1935. р. від восьми орґанізацій. Точка 5. того меморандуму присвячена пресі. В ній читаємо:

„Газеты издававшиєся уроженцами карпатороссами до переворота, как „Церковная Газета", „Газета для церковных учителей" (издание Угорскаго Министерства Народнаго Просвѣщения), „Карпат", „Свѣт", „Новый Свѣт", знаменитый „Листок" и др. писались на чистом русском литературном языке".

Наскільки те твердження про „русский *литературный язык*" у згаданих часописах правдиве, можна бачити з любого уступу одного з названих органів. Досить для прикладу взяти хоч би таке місце з часопису „Карпат" (ч. 6. — 1884. р.):

„Большекратно объявили мы уже, что мы не признаем какую то политическую область въ Угорщинѣ съ названіем „Русь"; пусть любиться „Слову", какъ ему угодно, но угорскіе дописователи таковымъ названіемъ дѣлаютъ намъ весьма неблагодарную услугу, так как доложеніе слова — „угорская" не въ состояніи отдалити какое то подозреніе за панславизмом, находящееся въ словѣ „Русь", напоминающемъ намъ Россію, а то и тем больше, что в Москвѣ является временопись извѣстнаго панслависта Аксакова подъ титломъ „Русь". А мы не принадлежимъ къ сей Руси, не считаемся народом, принадлежащим къ коронѣ святого Стефана, и в найтѣснѣшемъ связкѣ къ Угорщинѣ — из сего точки зрѣнія и не имѣемъ той амбиціи, єто бы считатися къ тѣми дописователями, которые в „Словѣ" хотятъ представити „Угорскую Русь", которая на дѣлѣ не существуетъ и въ Угорщинѣ существовати не можетъ".

Назвати мову наведеного уступу „*чистим* русским *литературным* языком" значить виявити свою цілковиту неграмотність та незнання дійсної російської літературної мови або твердити свідомо неправду перед головою держави.

Подібні ж твердження і подібне ж оперування неправдою зустрічаємо і на сторінках всієї преси „руского напрямку". Згадаймо хоч би твердження тієї преси щодо зміни нібито становища в мовному питанні часопису „Свобода", як спадкоємця згадуваної нами „Науки". Висуваючи те як один з основних доказів українського

„новаторства” в мові „Свободи”, вказується тут між іншим, що, мовляв, „Наука” не мала нічого спільного з українською мовою. Наскільки відповідає воно правді, можуть свідчити передвоєнні річники „Науки”. Ось приклад (ч. 4. за 1914. р.):

„Насампередъ родичѣ твердо повинні памятати, что хоронити дѣтину отъ хвороти много лекше, як вирятовати”...

Бачимо перед собою українську мову в етимольоґічному правописі. Російською, або „общерусскою” мовою звучатиме той уступ так:

„Прежде всего родители должны твердо помнить, что беречь (оберегать) ребенка отъ болезни далеко легче чем спасти”...

Згодом способи поборювання української мови стають більш різнобічні та безоглядніші. Іґноруючи наукову правду та обєктивність, переходять вони в нестримні напади на мову і на тих, хто боронить наукових засад в підході до української мови й культури. Інколи ті виступи набирають чисто зоольоґічних ознак. Нестримане почуття ненависти виливається широким морем брудної лайки, викривлюванням та висьміюванням української мови, що кваліфікують її таким барвистим суторосійським висловом, як „кавардак”. Винаходам і фантазіям немає кінця. — Перед вів у всій тій акції ніхто інший, як провідник русского націоналістичного руху Підкарпатської Руси — Ст. Фенцік. Не цурався він навіть і поезії. Ось напр. в його часописі — „Карпаторусскім Голосі” знаходимо таку творчість:

„О, Біг мій, Біг, почуй ці бдження,
Підшкварь серця на відродзення,
Щоб від Руси ми відірвались,
Та пану німцеві віддались,
Ми в дар дамо тобі корову
Лиш нарихтуй нам фрішну мову”.

Не мавши змоги видавати „Карпоторусскій Голос”, той же провідник націоналістичної русскости в новому своєму орґані „Наш Путь” обдаровував українську мову такими епітетами, як „жолто-синяя реч”, „балаган”, а українських діячів, як „жолто-синяя голова”, тощо.

„Мы... вели самую сильную акцію за оздоровленіе кошицкой радіо-передачи, которая по каким то, для нас непонятным соображеніям имѣет склонность к жолто-синей речи — пише той орган 24. вересня 1938. — Карпатороссы постоянно нам жалуются, что их уже тошнит от постоянной, „смачной мови”, которая слишится из радіо-апарата”...

Не минав той же часопис і театру, кваліфікуючи українську мову й культуру як „балаган”.

„Только в русской культурѣ залог успѣха и плодотворнаго развитія нашего театра. А каждый его уклон к украинской дешовкѣ грозит свести его на степень пустого ярмарочного балагана”... писав він 17. серпня того ж року.

Зрештою, використовував він, щоб дискредитувати українську мову окремі слова, при чому проявляв часто велику неграмотність і некультурність. Так напр. у відповідь на замітку „Україн-

ського Слова" п. з. „День пісні і танку в Хусті" містив той орґан 21. червня 1938. свій відгук такого змісту:

„Каким путем почтенные украинскіе филологи умудрились произвести от глагола „танцювати" существительное „танк"... Можем проѣхать или пройти всю „. . . . . . . від Кавказу по Попрад" и нигдѣ не услишим, чтобы народ употреблял или хотя понимал такое диковинное „рідне" слово... Повидимому, добродѣи из Украинскаго Слова так стосковались по вооружонном „визволенні" своей независимой неньки Украины, что им уже мерещится вместо танца — танк".

Чи треба вказувати, що автор тієї замітки цілковито не знає української мови? Цинічна демаґоґія з розрахунком на маси. Тим часом українські маси добре знають, що не про „танк" писав їх орґан „Українське Слово" — тільки про танок (пригадаймо: „пішов у танок"!), від якого родовий відмінок буде — хоче того чи не хоче „Наш Путь" — танку! (Докінчення буде).

Олександра Чернова

ЗОРЕСЛАВ *

Мотиви національні, громадські, соціяльні, політичні, лірика природи, краси, любови. Молодеча снага все охопити, все оспівати. Снага виспіватись. Світ широкий і багатовтішний. Про що співати? Про все!

При докладнішому розгляді Зореславового поетичного дорібку виявляється деяка хаотичність, невпорядкованість, що говорить про шукання. Нерівномірність розподілу уваги для опрацьовання складових частин. З одного боку поспіх, що виявляється в повторності — недостача синонімів. Взагалі легке відношення до мови. З другого — деякі поезії вказують на пильну працю, щоб устійнити згідність ідеї і зовнішньої форми — (зразок „Голгота") — або натягнути потрібну риму. Часто зазнається враження штучности й абстрактности. А проте ця штучність це не щось властиве поетові, щось, що на все має бути ознакою його творчости. Про те свідчать численні поезії. Сила безпосереднього захоплення перемагає штучність. Це лірика краси, молодости, любови.

„Молюсь Йому, красі, любови!"

— признається Зореслав в одному зо своїх віршів. Сказав, можливо, так, між іншим. Та сказав ту найщирішу правду про себе. Так може випадково визначив себе. Передусім визнавець краси, що її щедрою рукою розсипав Господь на землі. Краса землі, неба, правди, любови.

Однак заповідь Господню не виконує засліплена людина. На тій прекрасній землі:

---

*) Зореслав — це молодий карпатоукраїнський поет, що у творчості проявив без тенденційности католицьке духове наставлення і католицький світогляд. Досі видав він дві збірки поезій, першу п. з. „Зі серцем у руках", книжка поезій, Ужгород 1933, Вид. ЧСВВ, 16⁰, 56 ст., другу п. з. „Сонце й блакить", Ужгород, 1936, Вид. ЧСВВ, 16⁰, 70 ст. (рецензія на неї — див. „Дзвони" 1936, стр. 163). *Ред.*

Народи топчуть справедливість і любов
І ломлять в гордості права і людські й Божі.

Це порушення гармонії каже Зореславові, коли він усвідомляє себе як поета, роздумувати над своїм завданням і призначенням взагалі. Високе це призначення, велике завдання; накладає воно на людину велику відповідальність. Поет шукає величного Ягве, щоб почути його завіт. І чує слова: „Тебе — ніщо, до мого посилаю люду; Піди й скажи народам, що мій гнів горить!" Покликаний вищою силою, поет чує всю відповідальність за покладене завдання:

Одчув я ввесь тягар тих слів...
Трясусь і, підіймаючись з земного пилу,
Іду... Готов я говорить до гір, лісів.
Однак чи хто мене почує з люду твого —
Мене, мене німого!..

Посланий співати для свого народу, поет перемагає темні сили, що борються в його душі: „Іду, співаю пісню перемоги, іду безсилих на шляху кріпить"; „Співать мушу"... Несе свою пісню людям, сам опоєний нею. Пісня — засіб перелить усі почування щедрої молодої душі, передати людям свою любов. Зореслав любить свою пісню і оспівує її. Ось що для нього пісня: „Ти крове моя, безталанна ти журо, без серця ти дзвоне, ти сльозино крівава, ти шматочку серця". Інколи та пісня ллється легко, натискає на уяву, як джерело, тоді „пісня хвилею розлялась". Тоді пісні „Ескадри крилаті стодзвонні". А іноді чується безсилість перелить все в пісню. Звідсіль образ — „О пісне моя, ти пташино безкрила" чи то „дзвоне без серця". Пісня радости і пісня муки, що „злітає мов ранений птах". Струни поетової ліри часто рвуться. В снazі передати муку творчости Зореслав найвиразніше збивається на зразки, що вже існують: „Срібні струни, віщі струни тихо пірвалися знов, з кожної струни, з кожної рани капає свіжая кров". Подібні варіяції, так добре знані з Франка, зустрічаємо у Зореслава нераз. Ця кров поетового серця капає на вівтар великої любови його — України. Україну поет „...серцем покохав безтямно". І сам не знає, чому так її полюбив, її розіпяту — „Оганьблену тавром усіх неслав". То на хресті ввижається йому улюблена Україна, то знову королівною в соромному полоні, що жде визволення. Звалища старовинного замку будять тугу, що нема ще провідників, „...нема князів, провідників, Мойсеїв, що в них ступив би дух старовини". А проте йде вже до ліпшого, бо діяльність зачинає нове покоління. В оцінці і характеристиці того покоління та сподівань, що кладуться на нього, Зореславова спільність з І. Колосом — тільки сильніший ступень захоплення, аж до патетики властивої Зореславові взагалі. Його „Ідемо" — гимн юнацтву. Ми — хотіння, чин, підвалини, коріння, окрилення вершин, завзяття, любов, правда, світанок, прольоґ великих днів. Справді поет зриває на своє покоління сонце, і блакить, і лаври. Однак воднораз із тим покладає велике завдання останньої перемоги:

Перед нами шлях останній —
Шлях невблаганих борень.

Ми стихією грізною
Йдем вперед на новий шлях,
А за нами йде горою перемога в блискавках.

Сучасний юнак зродився гураґаном, щоб боротись, а не миритись. Це громобурні елєктрони, що треба їх злити в моноліт. Борці йдуть на кордони із криком:

Уступіться з дороги, уступіться живі і мерці;
Невмолимо-суворо напнувся до сходу наш лук
У шоломах залізних когорт смертоносні циклони...

Так віками відірване й ізольоване Закарпаття голоситься до цілости. І звідти лунає гасло усвідомленої ідейної спільноти...

Про мистецький рівень поезій цього циклю в цілому можна сказать, що ефект не є відповідно сильний. Перетворити ідею в мистецьку форму поетові ще не щастить.

Справжній ефект осягає Зореслав у ліриці, що віддає захоплення красою природи в її погідних хвилинах. Ясні ранки, соняшні дні, пишнота весняного квіту — це те, що вміє відчути Зореслав. Тут він находить соковиті барви, осягає настроєвість. Струни, зачеплені тими явищами, звучать високим тоном, мотиви дають враження якоїсь особливої пахучої чистоти.

В природі такі настрої можуть дати тільки ясні ранки, квіти, зорі і блакить. В них виявляється найдосконаліша краса, що будить серце до любови. Як виявити свою любов до прекрасного світу! Хочеться його обняти, пригорнути до переповненого щастям існування молодого серця ...„шлю цілунки непорочні в тихе царство безгоміння у схід сонця". „Руками шлю палкі цілунки гір верхівям". Погляд на розцвілі яблуні будить солодку ніжність, майже тугу... „глажу, пригортаю, поцілунками вкриваю кожну вітку, кожну квітку"...

Оглядаючи ту красу, людина доходить до меж таємної вічности: ...„ум у тайну тайн заглянув, перед вічністю пристанув"... Поет чує „зоряний цілунок херувіма на келиху душі". Цілунок ніжний, як леготь, вираз любови осяює душу. Поет прагне, щоб і інші відчули його дотик —

А ви, що не відчули ще горіння духа
Й не пили ще цілунків миру й щастя,
Зложіть побожно руки...

— щоб зацвіла „любов на юних спрагнених устах у зорянім цілунку"...

Кращі поезії Зореслава, переважно зібрані в розділі „Срібні дзвоники" — це таке розрадуване, всеобіймальне, надхнене, молодече — *Люблю!* Люблю Божий світ. Його весни, ранки, квіти, зорі, сонце і блакить. *Співець сонця і блакиті.* За такого себе і визнає поет своєю другою збіркою. І — квітів, треба додати для повноти образу. Здається, ні один поет так не пересипає своїх поезій квітами, як Зореслав. Квіти, розквітлий — слова, що ними пересипані рядки. Його дороги — застелені квітками, засипані квітками, заквітли вогнями. У його ніг — стеляться шовкові келихи живих півоній. Він прагне зривати — розквітлу блакить. Серце його — розквітло лілейною весною, аромою цвітучих лип, акацій. Душа —

стобарвно розквітла. Зорі — цвітуть. Небо — мов розквітла мрія. Цвітуть краси ночей і віддалі і соняшність полуднів. На устах — заквітло моління. Молитвою — цвіте вівтар шовковий... І так далі — інколи влучно, інколи не зовсім.

Ще так важливе для поета питання образотворчости. — Тут у Зорослава помічається розмах. Він находить своєрідні образи: акордами лункими збіглися дороги, дороги — засипані квітками споминів і снів, овечки білі-сни мої пасуться, зростає світ у соняшній долоні, Пряшів — на дні заквітчаної чаші і сам — як чаша на престолі. Рух моря передає образ: — впало сонце в пяний океан. Хвилі морські — вигинаються мов кобри. Корабель пливе — до сонцем закосичених земель. Промені вечірні тихо кладуться на дно океану...

Крім релігійних тем і мотивів релігійними настроями овіяні численні Зорославові поезії, користується він образами, звязаними з релігійним відчуванням. Вияв муки звязаний з її символом хрестом: — пісня розіпялась на придорожних хрестах, серце на хресті своїх надій конає. Чисто релігійний образ післанця Божого є в назві першої збірки — „Зі серцем в руках". Також: — я душу в руки взяв. Там і тут блисне золото священної чаші, шовк вівтарної засіси, благовісні квіти — лілеї і над усім віяння херувимських крил.

Зорославова Муза від природи ніжна, як сон, повна ґрації і ласки. Її вражає кожний різкий тон. На жаль, поет не все поводиться з нею так чутливо, як вона того вимагає. В загальній гармонії Зорославової поезії особливо боляче разять прозаїзми. Часто одно слово нівечить ціле хороше враження, як наприклад у вірші „Душа", наскрізь патетичному: — „Простягла руки до безмовних хмар і кликнула: Ох Бога, Бога — Бога!... і тихо впала втомлена небога на сірий тротуар"... Душа на дорозі тисячоліть в шуканні, чим заповнити порожнечу, і... тротуар. У вірші — „В кервавих ранах він блукав" знаходимо — „та ви нікчемнії прийшли, Його там *злапали* й узяли, в одежу білу одягли"... „Злапали" — очевидно *ймили* чи *схопили* під час утечі, тоді наздогнали. Кожне інше, тільки не *злапали*. Для означення дії спуску окрилених образів — серця, сну, янгола вживає поет слова *сідає*. Формально правильно, бо пташка сідає, *але не поетично*. Годі перечислити їх, тим більше, що у другій збірці помічається поступ, їх менше, так само як і кострубатих рим...

Ще треба зазначити зловживання деякими словами, найбільше: *розквітлі і розсміяні*, а також *багряний*, чи скоріш похідними від нього, як то *багриться* або навіть *багри*. Дивно звучать такі слова як *стон* — могло б бути *стогін*. Знаючи *небосхил*, поет вживає *небосклон*, замість *всесвіт* вживає — *вселенна*.

Зустрічаються також зовсім чужомовні засоби як: — земля будиться зо *спанку* — чи замість *пробудився* — *проснувся*.

Перед молодим поетом шлях широкий і перспективи вабливі, а разом з тим і велика праця. Найбільше над мовою.

ДО ЖИДІВСЬКОГО ПИТАННЯ [1])

Коли говоримо „питання", неминуче мусимо думати і про „відповідь". А тим часом „питання жидівське" це питання без відповіді.

Жидівське питання того роду, що на нім розбилися всі вчені теорії самовпевнених соціольоґів та фільософів. Існування жидівського народу впродовж двох тисячоліть, розпорошеного між іншими народами, стає незбитим доказом нерозуму матеріялістичних доктрин, що уявляють собі людину та суспільство виключно як продукт обставин. Окремішні частини жидівського народу в різних землях не мають ані спільної мови, ні культури, ані спільної батьківщини, ні спільної історії, ба — навіть спільного голови жидівської церкви. Тобто жиди не мають ані єдиної ознаки народности (національної), звичайної у всіх інших народів і племен людського роду.

Зайво шукати таємної сили, що втримує національний характер жидівства,—у расових та кровних властивостях. Бо ж таки жиди далеко не творять однієї раси, як здебільша про те помилково думають. В Німеччині, Голяндії, Росії та Сполучених Американських Державах є велике число жидів ясноволосих та блакитнооких, що зовсім не мають типових середземньоморських та орієнтальних прикмет, однак і вони не будуть в меншій мірі жидами, як жиди типові.

Отож жиди це скоріш конґльомерат кількох рас (між ними існують, кінець-кінцем, і племена негроїдні, чорношкірі), ніж виділена єдина раса. Тому досить сумнівне, чи теперішні жиди своєю кровю та расою подібні до своїх предків, що жили перед двома тисячами літ. А що жидівське питання — це не питання раси, доводить і антисемітизм семітських арабів.

Тобто жидівське питання це не тільки питання національне, господарське чи соціяльне в звичайному розумінні тих слів. Жидівське питання виринуло бо і в Італії, де жиди нічим не відрізняються від свого довкілля: ні мовою, ні культурою, ні побутом, і де число жидів не перевищувало однієї десятої частини відсотка (однієї проміль). Жидівське питання повстає не тільки там, де жиди мають вигідніші господарські позиції, але ж і там, де пробувають на найнижчих щаблях економічної та суспільної драбини, як наприклад в передвоєнній російській державі, або в нинішній славній „східній льондонській чверті".

Питання жидівське також — не питання пропорціональної кількости жидів, тобто щось таке, про що часто кажуть, що „не сміє бути пересолене". Тобто це лише нібито жидівська проблєма повстає там, де жидів аж забагато. Щоправда, — відповідно до більшої кількости жидів та відповідно до дужчого їхнього просякання

---

[1]) В звязку з незвичайним загостренням всесвітнього антисемітизму, через жидівські жорстокості переважно над нашими, еспанськими та московськими людьми на збільшовичених територіях, — поміж безліччю голосів, що озвалися в тій справі, звертає на себе увагу ця стаття. Автор її — непідписаний вихрещений жид („конвертит"), висловив цей свій погляд на шпальтах чеського католицького часопису — „Недельні Лідове Лісти" з 13. XI. мин. р. Даємо тут повний переклад тієї цікавої статті, на яку вже зареаґувала світова преса. *В. К.*

Незалежно дещо подібні погляди у ширшій, історіософічній площині висловив на сторінках нашого журналу і о. д-р Г. Костельник у статті „Синедріон і жиди" („Дзвони", ч. 1—2 с. р.). Обидві статті себе доповнюють. *Ред.*

у вигідніші суспільні та економічні позиції — жидівське питання відповідно збільшується й загострюється. Однак походження його інше. Бо ж, якщо б навіть в кожному народі жив тільки один-єдиний жид, — напевне не було б там питання економічної експансії жидів, або питання жидівської міноритм, — але все ж таки було б „питання" того одинокого жида.

Коли нежид, а віруючий християнин сам себе запитає: — „Чи я — антисеміт?" — то перша відповідь напевне буде: — „Ні". Бо ж таки християнин не сміє ненавидіти жадної „людини", а тим менше тих, що їх мабуть ніколи й не бачив, ніколи з ними не зустрівся і які йому ніколи й нічим не пошкодили, як, наприклад, жиди з Ємену не можуть пошкодити середнєевропейському громадянинові. Справедливий і віруючий християнин при цім питанні напевне згадає про багатьох жидів, що їх знає, з ними зустрічається і що їх, нарешті, вважає і за своїх приятелів. А проте — і той найсправедливіший християнин знайде в таємних схованках та заглибинах своєї душі щось невисказане й неописане, що проникає в неї нібито непереможно. Є це відраза до жидів, відраза, глибоко закорінена в душі кожного нежида, що творить майже вроджену їй властивість.

Цей антисемітизм, що його годі вияснити, — первісний, примарний, правічний і незалежний від того, скільки саме жидів буде в певному довкіллі, чим вони займаються, що роблять, чи будуть вони люди порядні, чи лихі. Національні, суспільні, економічні та расові моменти тільки підсилюють та загострюють первісний антисемітизм, що живе в душі кожного нежида.

В первісному, примарному антисемітизмі якраз основа жидівського питання.

Ми на початку зазначили: жидівське питання — питання без відповіді. Це проблєма в своїй основі нерозвязна, проблєма, що її не можна вирішити засобами цього світу.

Навіть, як би повелося чи то в Палестині, чи десь інде створити самостійну жидівську державу, — мабуть мали б жиди з цілого світу куди втекти від антисемітизму, — одначе антисемітизм та жидівське питання зо світу не зникли б. Вирішення жидівського питання, як питання меншинного, хоча б реалізували способом справедливої пропорціональности у всіх галузях громадянського й господарського життя, можливо що усунуло б антисемітські виступи та погроми, але все ж таки не знищило б основного питання — вродженого відпору, влитої відрази до жидів. За жидами може бути вся рація, коли вони домагаються справедливости та гуманности, коли через кількох невідповідальних негідників оповіщується похід проти цілого жидівського народу. Зрештою, гадаємо, що коли буде вирішуватись питання справедливої пропорціональности жидів у всіх галузях праці, то було б також справедливо признати і за жидами право на пропорціональну кількість негідників. Одначе — все те — тільки засоби цього світу, що на питання жидівське відповіді не дають.

Отже розвязка цієї проблєми лежить в порядку надприродному, бо ж там повстало те жидівське питання. Одначе його не розвяжуть раніш, ніж буде змита кров Спасителя, як також і нащад-

ків тих, хто в шаленій ненависті гукав: — „Розпни Його! Кров Його — на нас і на дітях наших!"

Невинна кров, яку обезуміла чернь накликала на себе й прийдешніх, — лежить і досьогодні на „Вічному жиді" — Аґасфері, що впродовж століть блудить, як живий свідок найбільшої драми історії.

Тимто жидівське питання буде існувати, якщо у цілому світі залишився б всього тільки один-єдиний нащадок Ізраїля, обтяжений страховинним прокляттям своїх батьків, що винесли присуд над жидівським народом. Тимто не розвяжеться жидівського питання ані асиміляцією, ані меншинними статутами, ані створенням самостійної держави. Тільки єдиний засіб існує на те, щоб скінчити з жидівським питанням. Але ж він не походить з цього світу, а є надприродний. Про нього говорить і сам Апостол народів.

Є це хрестна вода, що змиє двохтисячолітнє прокляття. Єдино вона розвяже питання, що його нічим іншим розвязати не можна.

Переклав *В. К.*

РЕЦЕНЗІЇ

Ростислав Кедро: ПІНИСТИЙ КЕЛИХ. Поезії. Львів 1939. 16°, стор. 90. Накладом автора.

„Пінистий Келих", та, на жаль, душа ненаповнена, і ніщо дійсно велике не ворушиться в ній. Від перших своїх поетичних виступів Ростислав Кедро задержав своє поетичне „characteristicum": його віршування, особливо в сонетах, легке, не зліплюване, не спинюване, воно тече, наче потічок з джерела. Та прикмета багато обіцювала, доки Кедро був дебютантом на полі поезії. Тоді навіть його душа була багатіша (в молодій душі ще міститься всяке багатство життя „in potentia"). Одначе Кедро пішов фальшивим життєвим шляхом, і зубожів духово, навіть заломився.

Відчитуючи той шлях із „Пінистого Келиха" (вірші з рр. 1927—1938), приходимо до переконання, що автор до божеської загадки світу підходить тільки з перспективи „земських радощів", „уживання світу", а що це не може без кінця тривати, тому той шлях неминуче веде до катастрофи, до знищення й загублення духа. Вислід ось такий: перед автором ремінісценції зо своєї радісної минувшини, він штучно хоче їх оживити, щоб ще за життя не попасти цілком у челюсті тієї жахливої нірвани, яку йому щораз сильніш нагадує смерть. Перший вірш у збірці „Пінистий Келих" має характеристичний заголовок „Ще раз":

О, вернися до мене, усміхнена юносте рання,
Свою долю на чарку вина і на лезо рапіра
Положи у безумстві хмільного, буйного бажання
Пережити своє хоч до дна, без ваги і без міри.

Третій вірш має заголовок „Моє щастя". І наступає:

Уже минає молодість моя
Зеленії збіжжя, що на весні
Їх сонце гріло, підросли буйні
Й поволі хиляться під серп життя.
— — — — — — — — —
Я знов веселий, знову молодий,
Я дякую тобі за те; це ти
Мені даруєш другу молодість.

Відгрівана молодість певно нікого не загріє. Що ж може дати поет при такій „фільософії життя", без усякої фільософії? Він чуткий тільки на те, що змислами осягальне. Такі вірші, де він описує „бачене", в нього й найкраще виходять, як напр. Goldene Stube та деякі дрібні: „Вечір", „Полудне", „Тиша в лісі"... Але й тут — тому що психольоґічна клявія-

тура в автора маленька — разить повторювання того традиційного „хожденія“ вітру чи суму чи нічки: „Гей, по небі вітер ходить“ (Хмари вечірні); — „Десь вітер ходить по далеких нивах“ (В непогоду); — „Ходить, ходить тиха нічка“ (Тиха нічка).

Коли ж автор розгортає перед нами глибші поклади своєї душі, то бачимо тільки її жалюгідне вбожество. Автор усе „своє“ сказав уже в одному свому вірші „Exegi monumentum“:

До чарки, до розмов, до праці, бою
Найдуться други і товариші.
Та хто над ахеронтські комиші,
В Харона човен піде, хто з тобою?
Сам глянь, бо мусиш: пропасть під стопою!
А на її порозі полиши
Усі надії! Витиме в душі
Жах перед смерти зимною рукою!
Хапатись будеш стебелин слабих!
Шукатимеш усіх скарбів тривких,
В далеку, щоб забрати їх дорогу!
Не найдеш! І на ті шляхи страшні
Дістанеш милостиню ти убогу,
Нужденний охлап — память імені!

Так само безнадійні й такі вірші, як „Безнадійність“, „Тебе лиш випустили“, „На торзі“, „Лєта“ і ін. А вже найсумніші „П о е м и“, в яких автор викладає своє мізерне „вірую“. Ось кілька цитат з тих „Поем“ (зрештою без поезії):

Я вірив в рай і був тоді щасливий,
Я не хотів, не розумів тоді
Нічого більш, як щастя й насолоду,
Як кожне правесне дитя природи.
Ти овоч пізнання вкусити дав
Мені і отруїв ціле життя.
— — — — — — —
Ти дав той найстрашніщий, чорний дар:
Оману Бога!..
— — — — — — — — — —
Я вірив в рай, але іду до пекла,
Бо хочу жити, страшно хочу жити.
Тому пий кров мою, їдж моє тіло,
Але й мені дозволь теж насититись,
Упитись кровю, поки час. О, дай!
(Fra Diabolo)

В „М і к е л ь а н д ж е л ь о“ автор наївно величає артизм, що ніби творить Бога. Комічно виглядає та віра автора, з таким дуже немудрим самохвальством, але — хто яку віру собі здобуде, таку й має.

В „Ж е р т в і н а Г о л г о ф т і“ автор глядить на Христа як на зломану, змарновану люодину.

Очевидно, хто дивиться на Христа крізь призму „щастя й насолоди“, той у Христі й не може нічого більшого бачити. В дійсності Христос створив нову людину, богоподібну, але стежкою „щастя й насолоди“ ніхто не зрозуміє її. „Бо ті, що є по тілу, думають про тілесне... мудрування тіла це смерть“... (ап. Павло).

Дивно, що Кедро в повоєнних часах, коли стільки тайн людського життя розкрилося, пішов тим „шляхом смерти“. І шкода.

о. Г. Костельник.

УКРАЇНСЬКА КНИЖКА. Б і б л і о т е к а К а т о л и ц ь к о ї Б е л е т р и с т и к и при Видавництві Чина Св. Василія Великого в Жовкві. „Її ціль: дати українським читачам добру, виховну лектуру, писану в християнськім дусі. Виходить квартально. Кожний випуск має мистецьку, оригінальну обгортку, понад сто сторінок друку й коштує 95 ґрошів. Досі вийшли: 1. Ч о р н а к о р ш м а (збірка оповідань) Василя Маковського; 2. К о-

зацька дочка (повість) Марка Вовчка; 3. Суд над Іваном Гнатовим (збірка оповідань) В. Маковського; 4. Тернистий шлях (повість) Є. Мацелюха. На укінченні: Антольоґія українського католицького письменства, за редакцією Л. Нигрицького та о. Романа Луканя, ЧСВВ".

Стільки каже про себе в оголошенні само видавництво.

Далі — на думку видавництва — страва для сьогоднішнього читача обовязково має бути поживна, читай: виховна. А „виховна" наші католики розуміють: конечно проповіднича. І в тім саме найбільший гріх наших католиків-видавців і наших католиків-авторів. Коли вже „виховне", то конечно виховне в сто відсотках, або інакше: суто тенденційне. Маємо цілий ряд таких авторів у нас, авторів-католиків: Василь Маковський, о. Василь Попадюк, Іван Карпович (псевд.), Василь Лімниченко (псевд.), Антін Лотоцький і б. ін. Не можна сказати, щоб між тими авторами не було людей із справжнім письменницьким талантом; зате всім тим авторам, а головно їх виховній цілі шкодить пересадна тенденція, якою вони поливають свої твори. Тенденція „розпирає" їх оповідання та робить із них якусь посередню ланку між мистецтвом-белетристикою і церковною проповіддю. Мистецтво — навіть виходячи із заложення „мистецтво для мистецтва" — має свою ціль передовсім у красі, в огляданні, а не в хотінні. Та попри те, саме через оту свою небесну ціль — усяке правдиве мистецтво є виховне — як слушно каже о. д-р Костельник — залежно від своїх ідей у злім чи добрім дусі. Але свою виховну ціль мистецтво сповнить тим краще, чим чистіші й правдивіші та більше йому сутні будуть його засоби; інакше: що більше твір буде мистецький, то краще сповнить свою виховну ціль.

Візьмім приклад: „Quo vadis" Сенкевича сповняє напевно краще виховну ціль — хоч не сутню для нього, як твору мистецтва, ніж напр. „Тернистий шлях", хоч „Кво вадіс" не має такої кількости католицьких ідей, що згадана „повість" о. Мацелюха. Чому? Бо в белетристиці рішає форма: тільки вона, а не ідеї переконують читача саме до ідей книжки. Коли в „повісті" найдемо цілі сторінки, на яких переповідається реферат, то вислід того не переконливий для читача, а сумний для автора: навіть такий белетристичний талант, як Сенкевич, не зумів би з такої муки спекти справді белетристичну булку.

Наші белетристи-католики повинні вже раз зрозуміти, що вони не проповідники тоді, коли пишуть, а белетристи, і що свою виховну мету осягнуть швидче гарною формою, ніж есенцією ідей. Що воно можливе, доказ того хоч би наша таки Наталена Королева, якої творами — саме через їх мистецькі вартості — читач більше переконає себе для католицьких ідей, аніж із великої безлічі отих силуваних проповідних оповідань...

Так воно повинно бути ідеально, але в житті так воно не буває. Тому покищо мусимо бути вдячні нашим авторам і за те, що вони дають, хоч воно й не вповні відповідає наміченим угорі ідеалам. Тому теж треба щиро привітати нове белетристичне католицьке видавництво — жовківську „Українську Книжку".

З дотеперішніх її чотирьох випусків згадаймо на першому місці „Марусю" М. Вовчка, яку видавництво перезвало на „Козацьку дочку". Це загально відоме „історичне" оповідання з часів Дорошенка, про козацьку дівчинку, що віддала своє життя для народньої справи. „Козацьку дочку" ставимо на першому місці серед видань „Української Книжки", бо це направду твір белетристики, що його перекладено на багато европейських мов. Дехто може закине „Марусі" сумний кінець: та чи віддати життя за справу рідної державности — це сумний кінець? Спеціяльно не повинні так думати католики, що чейже знають значення жертви! У виданні „Козацької дочки" в „Українській Книжці" доданий дуже цінний історично-біоґрафічний вступ ред. Т. Коструби; в ньому розглянено — мабуть чи не вперше — реліґійність Марка Вовчка. Правда, і цей вступ, і вступ п. С. Лишкевича до творів Маковського, написані трохи за вчено як на популярне видавництво; все таки вони приносять багато нового й цінного для більш розвинених читачів.

За найслабше в „Українській Книжці" під мистецьким оглядом треба вважати більше оповідання о. Євгена Мацелюха п. з. „Тернистий

шлях. Повість з переслідування Церкви в Мексику". Автор, о. Є. Мацелюх, парох Кудобинець б. Зборова, відомий нам із двох популярних брошур богословського змісту: „Пр. Евхаристія в житті чоловіка" і „Де нам шукати Бога". „Тернистий шлях" це мабуть перша спроба автора в белетристиці й може через те — неконче вдатна. Ввесь час читання бачимо, що автор не знав, на яку ногу стати: пробував бути мистцем, та не вийшов поза суху нарацію і подекуди навіть реферат. Правда, ситуацію рятує фабула, мало відома нашим читачам; та це заслуга правдивого життя, що з нього автор взяв своє оповідання: це життя мученика за віру в Мехіку, єзуїта о. Про. Ми читали життєпис о. Про, пера о. Драґона Т. І., і признаємось, що він більше нас зворушує, ніж твір о. Мацелюха. Чому? Бо зо сторінок о. Драґона говорить правдиве життя, коли в творі о. Мацелюха це життя переведено в белєтристичне оповідання, тобто в намістень життя. Якби цей намістень був справді мистецький, тоді він переконував би нас, ба навіть більше „брав би нас за серце", ніж суха біоґрафія. Та коли річ не мистецька, тоді реальна правда вражає більше від невдалої фікції.

Щось посереднє між правдиво-мистецькою „Марусею" Вовчка і чисто прозовим оповіданням „Тернистий шлях" — це два томики оповідань Василя Маковського. Є в них — правда — забагато тенденції, що виступає з-поміж стрічок та пхається нам в очі. Але одночасно видно й природний талант автора як белєтриста. Маковський не має вповні свідомости белетристичної форми й її засобів; зате має направду „жилку" вродженого оповідача, і то з традиційним в українській літературі нахилом до гумору й сентименталізму водночас. Хиба Маковського як белєтриста — не так надмірна тенденційність його творів, а скоріш недбання про їх будову та чистоту літературної мови. Особливо це останнє дуже неприємно разить читача: мова Маковського не говіркова — як би це може хтось гадав — а наскрізь штучно творена, подібно напр., як мова Степана Пятки-Ковалева. В Маковського вона повстала мабуть із давньої галицької інтеліґентської мови та з намагання писати новочасною літературною мовою. До того треба б іще додати багату лексику автора, на жаль, не вповні українського походження.

Все таки — попри оті хиби форми оповідань Маковського — годі їм відмовити літературної стійности, хоч вона й не високої якости. Щодо змісту оповідань Маковського, то — як каже вступ до його книжки: „Зміст майже всіх творів Маковського це л ю д с ь к а д у ш а, звичайно проста й віруюча... Герої оповідань Маковського — всі вони переважно добрі, віруючі люди. І в простому наївному оповіданні-спомині — бо майже всі оповідання Маковського писані на основі правдивих подій, що їх автор бачив і пережив — про пригоди зо свого власного чи чужого життя наш автор учить нас великих християнських ідеалів"...

Видавати католицьку белєтристику в українській мові, а ще до того піднайти наших католицьких рідних белетристів — це дуже потрібна, а проте дуже й дуже важка річ. На карб тих труднощів кладу зазначені недостачі дотеперішніх випусків „Української Книжки"; сподіюся, що й читач не поставиться до них із надто великою суворістю, хоч би з огляду на те, що „краща паляниця від голої води". З часом — я певен того — „Українська Книжка" стане на кращі позиції й виробить собі авторів і піднесе мистецький рівень своїх творів. Покищо треба радіти з того, що таке видавництво повстало, та допомогти йому всіма силами, морально й матеріяльно. В першу ж чергу: розкупити дотеперішні видання „Української Книжки". Вони морально певні, а це вже дає їм повне право бути в кожній нашій католицькій установі й хаті. Видавництву треба допомогти ще й тому, що — як бачимо з заповідженої появи „Антольоґії українського католицького письменства" — нове це видавництво має направду великі пляни й наміри. А бажання великого в католицькому дусі — заслугує на поміч і піддержку, бо свідчить про ідеалізм і молодечу силу. **М. Г—ь.**

***М. Островерха*: ВІД ПІЄМОНТУ ДО ІТАЛІЇ.** Квартальник Вістника, Львів, 1939, стор. 79, 16⁰.

Зміст цієї популярно написаної книжечки, що відзначається великою дбайливістю і пильністю у зібранні історичних даних, не відповідає

вповні її заголовкові, бо замість подати історію визвольних змагань Італії змальовує силюетку гр. Камілля Кавура. Отже це неконсеквенція, коли вона кінчається смертю Кавура, а не завершенням повного державного обєднання Італії.

В нашій добі, повній драматичних перипетій, проявилась потреба біоґрафій великих історичних індивідуальностей переломових часів (полководців, державних мужів, політиків); ці біоґрафії часто навіть без причин втішаються великою популярністю. Один з найбільших мистців того роду біоґрафій, Андре́ Моруа, зумів не тільки підійти під смак нинішньої публики, але надав таким творам може найбільш мистецьку звершеність, бо сполучив в одне гарну, легку, майже белетристичну форму з умінням підхопити властиві риси змальованих героїв.

Прегарну моноґрафію про Кавура завдячуємо бувшому французькому послові в Петербурзі, М. Палєольоґові, цінну спостереженнями чинного дипльомата. Підхід Палєольоґа до питань італійського державного обєднання замітний також своїм творчо-консервативним та державним насвітленням.

Здається нам, що не без впливу Палєольоґа побудував автор обговорюваної книжки, один з ліпших знавців сучасної Італії, свою моноґрафію. Але провідні думки у ній, на жаль, трохи губляться серед звичайних даних життєпису, так що велетенська постать Кавура, а передовсім провідні ідеї, які він видвигнув і реалізував, виступають трохи за мляво.

Такі моноґрафії могли б мати для нас своє особливе виховне значення, а від підкреслення тих моментів залежала б ціла вартість таких книжок. Натомість чисто ревеляційний спосіб зображування деяких інтимних сторінок життя даної постаті, що може цікавити західнього читача (напр. відношення Кавура до жінок, якому посвячує автор моноґрафії аж цілий розділ), для нашого читача має зовсім другорядне значення. **Найважніше питання, що насувається при насвітленні ролі Піємонту в італійськім державнім відродженні, це значення творчо-зберігальних державних моментів. Бо не важний сам факт, що події винесли на верх ту чи іншу історичну особу, але важне, яку політичну ідею заступали ті історичні постаті, що за поміччю Піємонту зуміли довершити державного обєднання Італії.**

І якраз незвичайно повчальні під тим поглядом італійське рісорджіменто і роля сабавдської династії та Кавура. Вона вказує, що державне обєднаня Італії виросло не з революції, не з Мацціністів і не є заслугою кондотьєра-отамана Ґарібальдого, „бо ця революція, яка вибухла в Італії, була б перемінилась в анархію“ (як це слушно цитує наш автор), а виросло з монархічної ідеї і державно зберігальних традицій, які очолював великий державний муж граф Камілльо Кавур.

Щоправда, і Кавур інколи послуговувався революційними рухами, але ніколи не пускав він революційної стихії самопас, а навпаки, в грізних хвилях зумів здусити її розгонову деструктивну силу. Він розумів і відчував вродженим інстинктом великого державного мужа, що діло зєдинення Італії може відбутись тільки шляхом визнання сабавдської династії цілою Італією. **Саму „чисту“ революцію уважав він за нещастя Італії, яка могла обернути край через відсутність обєднального державного чинника в нову руїну та нову неволю...**

Міститься в тім глибокий історичний досвід не тільки для італійської нації, але і для проблєми державного обєднання і консолідації народів взагалі. Історична традиція, її персоніфікація в династичній ідеї це один з наймогутніших чинників в державнім процесі повставання народів, куди важніший, як самі „чисті“ революційні стихії, все одно, під якими гаслами вони виступають і які пристрасті вони до червоности розпалюють. Відноситься це, ясна річ, тим більше до народів, що відзначаються сильним індивідуалізмом і в часі революційних здвигів видають з себе безчисленну кількість „кандидатів на провідників“, які в безщадній боротьбі між собою доводять дану націю до краю анархії і цілковитої руїни. Тимто Кавур, розуміючи небезпеку тих різних „трибунів народу“, видвигнув загально-національне значення сабавдської династії і так упорядкував революційний хаос в Італії.

Автор, на нашу думку, непотрібно обороняє гр. Кавура перед закидом лібералізму і, думаючи катеґоріями нашої доби, добачує в нім щось в роді „фашистівського провідника і диктатора“. В дійсності гр. Кавур був свідомим конституціоналістом не тому, що був лібералом, а тому, що уважав в тодішніх обставинах конституційну монархію за найдосконалішу політично-устроєву форму, але одночасно і не замикав очей на недостачі парляментарного устрою. Його ідеї під тим поглядом покривалися з його великим сучасником Шатобріяном, якого славне гасло: „le roi, la charte et les honnétes gens“ (король, хартія і чесні люди) було тоді поширене серед державних мужів. Диктатура, на думку Кавура, може на якийсь час і потрібна в небезпечних моментах національного життя, але як справжній монархіст не уважав він диктатури за самоціль, а за щось конечне тільки в переходовій добі, за щось в роді malum necessarium... Ліберальні тенденції Кавура пробиваються у нього сильніш у його відношенні до Церкви. Тут наче віддав він трибут своїй добі. Це очевидно треба більш вирозуміти, як виправдувати.

Мусимо признати, що деякі з наведених поглядів на ролю Кавура в державнім обєднанні Італії слушно відмітив автор нашої книжечки. Вони тільки трохи губляться в чистім реферуванні історичних подій, а для нашого читача насвітлювання історичних фактів і деякі загальні анальоґії та досвіди, які треба було повитягати з цих фактів, могли б саме мати першорядне значення. Щоб піднести політичну культуру, важне знання історії, але не менш важне також розуміння історії. З першого завдання вивязався автор як слід, друге, куди тяжче, жде ще свого висвітлення...

Тільки чи не ліпше було б затитулувати книжечку „Гр. Камілльо Кавур“ з підтитулом „Від Піємонту до Італії“, бо чому ж соромливо сховано головного героя моноґрафії в заголовку, коли сам автор до нього відноситься з пієтизмом?

В. Залозецький.

З ПРЕСИ І ЖУРНАЛІВ

Недавно появився дуже цікавий і ориґінальний двомісячник **„Божі сліди“**, присвячений в цілості стиґматизації і редаґований відомим вченим о. д-ром Г. Костельником. Це перший журнал того роду у нас — зрештою, не тільки в нас (лише німці видають від 1928. р. річник „Konnersreuther Jahrbuch“). — Про потребу такого журналу читаємо у вступній статті таке: „Зо становища чистої науки це був би грубий обскурантизм, якого майбутність не могла б нам вибачити, коли б ми не писали про дивні явища стиґматизації, що в такій небувалій повні проявились у нашому народі в останніх роках. Ні, це не омана, не симуляція і не уроєння, а справжні факти, що їх можуть посвідчити сотки свідків з різних місцевостей, різного стану, полу та віку, і кожний, що має добру волю та критичний змисл, легко може й сам переконатись про їх правдивість. — То з якої ж причини треба б укривати ті факти? Чи тільки тому, що вони неімовірні?“... „Щоб незвичайні явища могли мати переконливу силу, нинішній рівень наукової свідомости домагається безпосереднього схоплення незвичайних явищ, за їх свіжости, з усіма їхніми характеристичними подробицями, щоб вони творили звязкову цілість, наче кінова фільма, щоб мали форму дійсних фактів, а не пізньої леґенди. — Себто, конче треба відкрити трибуну для всіх тих осіб, що знають щось про явища наших стиґматичок. Нехай же скажуть своє слово явно й розважно, беручи повну відповідальність за нього, готові на явну чужу критику. Та й треба орґану, де можна б опрокидувати фальшиві, схиблені думки про стиґматизацію, що від часу до часу являються по часописах“... „Таки нема іншого виходу, як збирати, описувати та аналізувати явища наших стиґматичок, щоб ті явища могли мати правильний вплив на нинішніх і майбутніх людей; а хто скільки зможе, стільки й візьме собі з того скарбу для поглиблення свого світогляду“...

Досі появились уже два числа журналу. Звертає на себе увагу особливо стаття про „Апорти Насті Волошин“, як також опис і аналіза образу Матері Божої в Чайковичах (ч. II.).

НОВІ КНИЖКИ

ПОЕЗІЇ

О. Стефанович: **Stephanos.** І. Вид. „Дніпрові Пороги“ (Е. Выровий). Прага 1938, 16⁰, 80.

БЕЛЄТРИСТИКА

Леонід Мосендз: **Відплата.** Оповіді. Укр. Бібл. Л. 1939. 16⁰, 128

А. Чайковський: **Украдений син.** Іст. опов. з останніх років Зап. Січі. В дод. — В. Верниволя: А. Чайківський; А. Чайківський: Село Пишнівці в часі скасування панщини. Вид. Просвіти, Л. 1939, 16⁰, 88.

Ю. Шкрумеляк: **Український прапор під Альказаром.** Правда й уява для палких сердець. Оповідання. Вид. „Добра Новина“. Л. 1939, 16⁰, 14.

ДРАМА

Леся Українка: **Твори,** т. IV.: Драматичні поеми, діяльоґи, драми. Л. 1939 „Українська Книгоспілка“, ст. 258, 16⁰. Зміст: Орґія, Прощання, Три хвилини, В дому роботи, Айша та Мохаммед, Блакитна троянда. — Б. Якубський: Орґія. — В. Романенчук: Два любовні діяльоґи. — І. Ямпольський: Три хвилини. — Б. Якубський: В дому роботи. — П. Рулін: Перша драма Лесі Українки. — Примітки і пояснення.

о. Й. Бон, Ч. Пр. Ізб.: **Ніч у квітках.** Пєса на 1 дію у 8 сценах. Авториз. переклад з фляманд. „Добра Книжка“, Л. 1936, 16⁰, 32.

ПУБЛІЦИСТИКА

Д-р О. Андрич: **Темна сила.** Хто сьогодні править світом. Вид. „Добра Книжка“. Л. 1938, 16⁰, 58.

Ганс Ф. К. Ґінтер: **Раса — Подружжя — Вождь.** Вступ і переклад Р. Єндика. Накл. перекладача. Комарно—Львів, 1939, 16⁰, 132.

НАУКА

о. І. Буґера: **Звичаї та вірування Лемківщини.** В-во „Наш Лемко“. Л. 1939, 8⁰, 40.

В. Свєнціцька: **Різьблені ручні хрести XVII—XX. вв.** Збірки Нац. Музею у Львові. Л. 1939. Ч. І.: 32 ст. тексту; Ч. II.: 76 стор. ілюстрацій.

П. Ковжун: **Сучасне українське мистецтво,** 4. том: **Лев Ґец** (19 репродукцій). Вид. Асоц. Незал. Українських Мистців у Львові. Л. 1939.

— **Карпатська Україна. Ґеоґрафія — історія — культура.** Накл. „Укр. Вид. Інст.“ у Львові, багато ілюстр., в. 8⁰, 160 стор. Співробітники видання: д-р Андрусяк М., д-р Витвицький В., м-р Ґурґула І., д-р Кубійович В., м-р Кулицький М., інж. Пастернак С., д-р Пастернак Я., д-р Пеленський Є. Ю., д-р Сімович В., д-р Федів І.

Д-р Є. Храпливий: **Сорок літ праці** Краєвого Господ. Т-ва „Сільський Господар“ у Львові. (23. III. 1899 — 23. III. 1939). Накл. Т-ва „С. Г.“. Л. 1939, 8⁰, 39.

Д-р Ж. Фоке: **Кооперативний сектор,** авториз. переклад д-р Ю. Студинського. Бібл. РСУК. Львів, 1939, 16⁰, 136.

Ш. Жід: **Солідарність.** Видання РСУК. Л. 1939, 16⁰, 96.

К. Малицька: **І звірята краще працюють.** Вид. РСУК. Збірка оповідань для дітей і старших, Л. 1939, 16⁰, 18.

БІБЛІОТЕКА ДЗВОНІВ

Досі появилися оці книжки:

ч. 1. *В. Миропільський:* ҐАБОР КОСТЕЛЬНИК 1932, 8°, 16 ст. (Вичерпане).
ч. 2. і 14. *Улас Самчук:* ВОЛИНЬ I. Роман-хроніка. 1. і 2-ге вид. 1934 і 193[illegible] 8°, 216 ст. — Ціна нового видання 4 30 зл.
ч. 3. *О. Лодж:* ЗВЯЗОК МІЖ ЖИТТЯМ І МАТЕРІЄЮ. З англійського перекла[в] др. В. Левицький. 1932, 8°, 16 ст. Ціна 40 сот.
ч. 4. *Мр. Є. Ю. Пеленський:* Бібліоґрафія української бібліоґрафії. 1932, 8°, 198 колюмн. Видано спільно з Богословським Науковим Товариством.
ч. 5. *О. Мицюк:* ТАДЕЙ РИЛЬСЬКИЙ ЯК ХЛОПОМАН І ЕКОНОМІСТ. 1933,
ч. 6. *С. Смаль-Стоцький:* УКРАЇНСЬКА МОВА, її початки, розвиток та характеристичні її прикмети. 1933, 8°, 16 ст. Ціна 40 сот.
ч. 7. *П. Йордан:* КВАНТОВА МЕХАНІКА ТА ОСНОВНІ ПРОБЛЄМИ БІОЛЬОҐІЇ І ПСИХОЛЬОҐІЇ. З німецького переклав др. В. Левицький.
ч. 8. *Др. М. Гнатишак:* НОВА УКРАЇНСЬКА ЛІРИКА В ГАЛИЧИНІ. 1934,
ч. 9. *Наталена Королева:* „1313". Повість із середньовіччя. 1935, 8°, 116 ст. Ціна 2.30 зол.
ч. 10. *Улас Самчук:* ВІЙНА І РЕВОЛЮЦІЯ (Волинь II). Роман-хроніка. 1935, 8°, 271 ст. Ціна 4.50 зол.
ч. 11. *Наталена Королева:* ВО ДНИ ОНИ. Нариси. 1935, 8°, 40 ст. Ціна 1.20 зол.
ч. 12. *о. др. Йосиф Сліпий:* ВІРА І НАУКА. 1935, 8°, 24 ст. Ціна 70 сот.
ч. 13. ПІСНЯ НАД ПІСНЯМИ. Переклав із грецької мови *о. М. Кравчук,* 1936, 16°, 40 ст. Ціна 80 сот.
ч. 15. *о. др. Йосиф Сліпий:* ПОДОРОЖ ДО АНГЛІЇ. Вид. Кооп. „Мета". 1936,
ч. 16. *Наталена Королева:* ІНАКШИЙ СВІТ. Екзотичні оповідання. 1936, м. 8°, 184 ст. Ціна 3.80 зл.
ч. 17. *Наталена Королева:* БЕЗ КОРІННЯ. Життєпис сучасниці. 1936, 8°, 120 ст.
ч. 18. *Богдан Ігор Антонич:* КНИГА ЛЕВА. Поезії. 1936, 8°, 64 ст. Ціна 2 зл.
ч. 19. *Д-р Ярослав Гординський:* ЖІНОЧЕ ПИТАННЯ В ПОВІСТІ РАДЯНСЬКОЇ УКРАЇНИ. 1937, 8°, 44 ст.
ч. 20. *Д-р Володимир Залозецький:* ХРИСТІЯНСЬКА РЕЛІҐІЯ І КОНСЕРВАТИВНА ІДЕЯ. 1937, 8°, 16 ст.
ч. 21. *Джемс Джінс:* СУЧАСНІ ПРОБЛЄМИ АСТРОНОМІЇ. Перекл. *Д-р Володимир Левицький.* 1937, 8°, 12 ст.
ч. 22. *Юрій Косач:* ЧАРІВНА УКРАЇНА. Історичні оповідання. 1937, м. 8°, 142 ст. Ціна 3 зл.
ч. 23. (Помилково на кн. подано 22). *Наталена Королева:* ПРЕДОК. (З анналів і леґенд). Повість. 1937, 8°, 144 ст. Ціна 3 зл.
ч. 24. *М. Гнатишак:* ЛІТЕРАТУРА І СУСПІЛЬНЕ ЖИТТЯ. 1938, 8°, 16 ст.
ч. 25. *Д-р Володимир Залозецький:* УКРАЇНСЬКА НАУКА ПЕРЕД НОВИМИ ЗАВДАННЯМИ. 1938, 8°, 12 ст.
ч. 26. *М-р Петро Ісаїв:* НА ПЕРЕКРОЮ ДВОХ ЕПОХ. Найновіші світоглядові напрямки. 1938, 8°, 44 ст. Ціна 70 сот.
ч. 27. *Проф. М. Чубатий:* 950 ЛІТ ХРИСТІЯНСТВА В УКРАЇНІ. 1938, 16°, 12. Ціна 40 сот.
ч. 28. *Проф. М. Грушевський:* УКРАЇНСЬКА ШЛЯХТА В ГАЛИЧИНІ НА ПЕРЕЛОМІ XVI. і XVII. В. 1938, 8°, 14. 70 сот.
ч. 29. *Ю. Липа:* ВІРУЮ. Вибрані вірші. 1938, 8°, 64. Ціна 3 зл.

Крім того як відбитки з „Дзвонів" появилися:

Василь Кучабський: ЗНАЧІННЯ ІДЕЙ ВЯЧЕСЛАВА ЛИПИНСЬКОГО. Вид. „Дружина". 1935, 16°, 32 ст. Ціна 50 сот.

о. Г. Костельник: СПРАВЖНЄ ДЖЕРЕЛО АТЕЇЗМУ. Накл. автора. 1935, 8°, 48 ст. Ціна 70 сот.

Д-р Константин Чехович: ДО ПРОБЛЄМИ НАРОДНІХ РИТМІВ У ШЕВЧЕНКА. 1935, 8°, ст. 119—136.

Д-р Константин Чехович: ПОСТАТЬ МОЙСЕЯ В ТВОРЧОСТІ І. ФРАНКА. 1936, 8°, 16 ст.

Д-р Микола Гнатишак: ТАРАС ШЕВЧЕНКО Й РЕЛІҐІЯ. 1936, 8°, 20 ст.

М-р Маріян Козак: КЛЯСОКРАТИЧНА ІДЕЯ ТА КРИЗА СУЧАСНИХ ДЕРЖАВНИХ СИСТЕМ. 1936, 8°, 10 ст.

о. Д-р Лев Глинка: РОДИНА І ДЕРЖАВА В СВІТЛІ КАТОЛИЦЬКОЇ НАУКИ. 1936, 8°, 22.

М-р Богдан Казимира: СПРОБА СУСПІЛЬНОЇ ОБНОВИ: РЕКСИЗМ ДЕҐРЕЛЯ.

Є. Ю. Пеленський: „РУСАЛКА ДНІСТРОВА". МАТЕРІЯЛИ ДО БІБЛІОГРАФІЇ. „Книгознавчі записки", ч. 2. 1937, м. 16°, 24.